

Lapkritis/November 1979-10

laiškaĩ
lietuviams

PRISIKĖLĘ SU KRISTUMI	325	A. Saulaitis, S.J.
TAIKA, BAISIOJI GRĖSMĖ IR ŽMOGUS	327	P. Daugintis, S.J.
VYSKUPŲ LAIŠKAS	330	V. Brizgys ir A. Deksnys
DIDVYRIŲ, KANKINIŲ IR ŠVENTŲJŲ ŽEMĖ	331	J. Petraitis
JURGIS PABRĖŽA	335	J. Miškinis
MENO TURTAS IR SVARBA TAUTOS GYVENIME	337	B. Markaitis, S.J.
DIEVO LAUKINĖJE GAMTOJE (II)	338	A. Tamošaitis, S.J.
VILNIAUS UNIVERSITETO 400 M. SUKAKTĮ MININT	344	V. Maciūnas
VILNIAUS UNIVERSITETO SUKAKTUVINIS MEDALIS	350	Komitetas
IDEALI MOTERIS	351	V. Kasnis
MONSINJORAS	353	P. Daugintis, S.J.
ARTI TIKSLO	354	A. Nockūnas, M.I.C.
KALBA	355	J. Vaišnys, S.J.
TĖVYNĖJE	357	D. ir G. Vakariai
EKSKURSJA Į EUROPA	359	Red.
ŠIO NUMERIO ILUSTRACIJOS	360	A. Grigaitis
TRUMPAI IŠ VISUR	360	J. Pr.

Šis numeris iliustruotas Algirdo Grigaičio nuotraukomis. Tema — Žmonės, sutikti gatvėje.

STATEMENT OF OWNERSHIP, MANAGEMENT AND CIRCULATION

“Laiškai Lietuviams” (Letters to Lithuanians) is published monthly except July and August, when bi-monthly. Its publishers and owners are the Jesuit Fathers of Della Strada, Inc., a non-profit religious society approved by the Roman Catholic Church. The editor is Rev. Joseph Vaišnys, S.J. The managing editor is Mrs. Al. Likander. The offices of editors, publishers and management are located at 2345 W. 56th Street, Chicago, IL 60636. In the preceding 12 months “Laiškai Lietuviams” averaged a press run of 2700 copies. 2640 copies were distributed to paid individual subscribers by mail, free distribution—35 copies, None (0) distributed to news agents and none (0) sold through dealers. Total distribution—2675 copies; of single issue nearest filing date: press run—2700, mail subscription—2640, free distribution—35, total distribution—2675 and left-overs—25. Annual subscription—\$8.00, single copy is 80c. Second class postage paid at Chicago, IL and additional mailing offices.

RELIGINĖS ir TAUTINĖS
KULTŪROS ŽURNALAS
Lapkritis/November 1979
Volume XXX No.10

PRISIKĖLĘ SU KRISTUMI

A. SAULAITIS, S.J.

Iš motinos rankos ant duktės karsto duobėn byra gintaro gabalėliai. Negaila jai visos pintinėlės, kai širdis tokia sunki. Ir šventinta žemė kitaip šventesnė, suartinta su ta, kurioje pagimdyta ir auginta. Tu, Viešpatie, geriausiai pažįsti žmogaus širdį — įmesk savo šviesos žiburėlį motinos širdin, kaip tuos gintaro gabalėlius.

*

Užmigo žemė, rašė Maironis, laidodamas savo draugą. Sniego sluoksniu apdengti kapai tokie ramūs, Viešpatie. Po ja žemė ilsisi naujam pavasariui, kaip čia nuvargęs žmogus prisikėlimui su Kristumi.

*

Kodėl, Viešpatie, tėvo žingsniai pagreitėja kapų puošimo dieną, kai priartėja prie sūnaus paminklo? Ne meniško akmens grožis jį traukia, nei tas neišdildomas skausmas ar tuštuma, bet ta meilė saviškiams, kuri pražydi, kai mūsų mylimieji Tavo glėbyje.

*

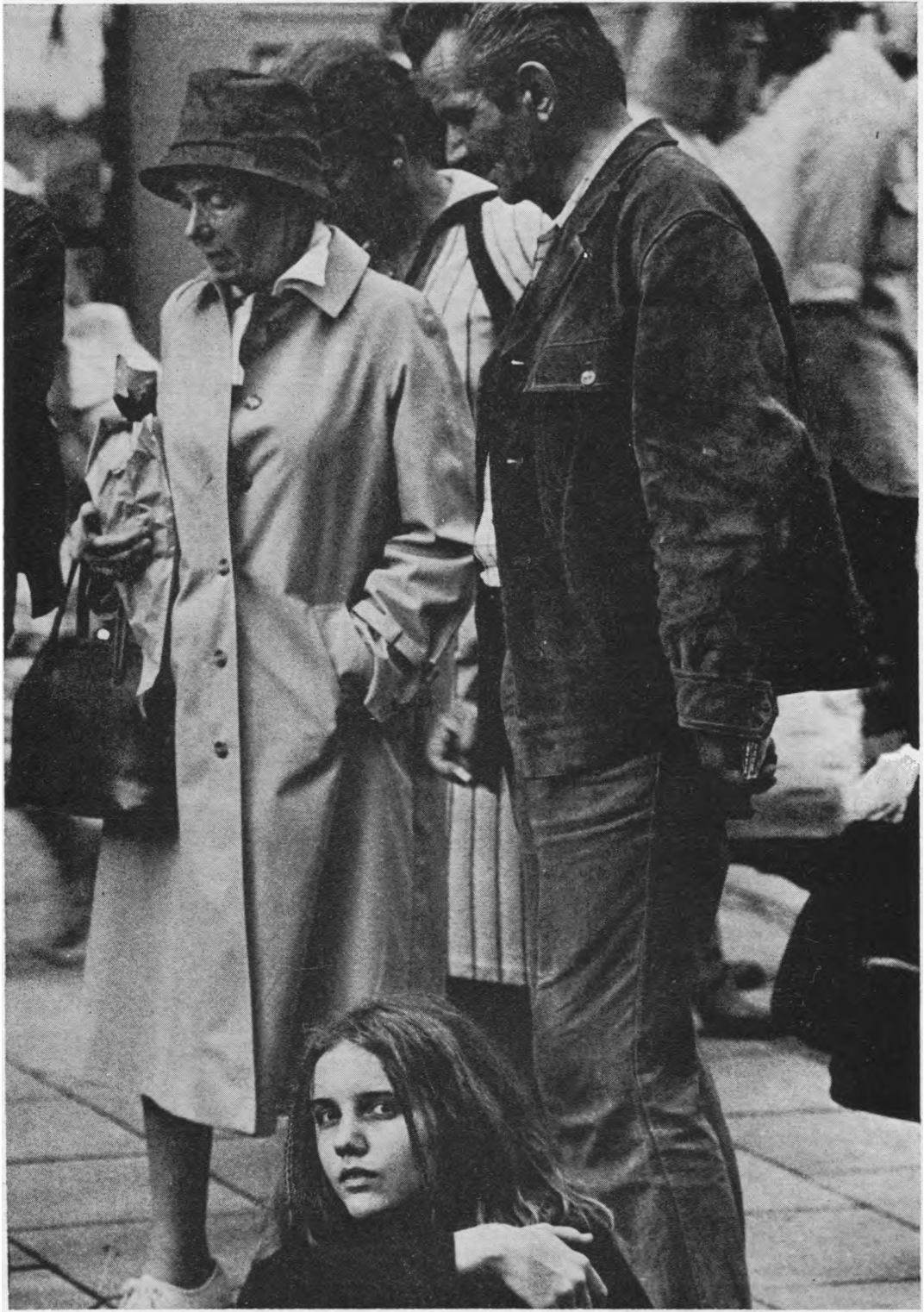
Žmona, motina su vaikais stovi prie tėvo karsto, susiėmę rankomis ir už pečių, priglaudę veidus prie vienas kito ir prie Tavęs, kuris tėvo pasėtą meilę ir švelnumą, gerą širdį ir rūpestį kitais auginsi savo paslaptingu būdu.

*

Nors šalta ir drėgna, taip labai nejaučiame lietaus dažnėjančių lašų, kai lankome kapus. Ne tik ta tyli viltinga ramybė, bet nežūstančių vertybių Dvasia gyvenimo smulkmenas suprasmina giliai viduje.

*

Dar daug ko nesuprantu, Viešpatie, kai stovime ant mirties tikrovės slenkščio. Bet viena jau Tu išmokei — apie meilę ir atramą be žodžių.

Algirdo Grigaičio nuotrauka

Nežinau, kodėl, Viešpatie, bažnyčioje pamokslo žodžiai taip tuščiai skamba. Ar tie sakiniai tiek daug kartoti, kad prilįgsta oro pranešimui žiemą? Ar nuliūdusius Kristaus vardu paguosdama Bažnyčia turi asmeniškai nuo sakyklos nulipti į mūsų tarpą taip šil-tai ir ramiai, kaip Tu esi mūsų tarpe dieną naktį.

Šalia našlaičio stovi draugas, tiesus ir lieknas, kaip jis. Ne gyvenimo patirtis ar gilūs filosofijos mokslai jų artumo pagrinda, Viešpatie. Gal tik tos valandėlės kartu mokykloje, žaidime, stovykloje ar sueigoje, kuriose mus ruošė vienas kitą palaikyti.

*

Tik dabar supratome, Viešpatie, tylų es-minį veikimą, kurio nesimato posėdyje, proto-kole, spaudos korespondencijoje ar paga-yrimo žodyje, kai niekur nesireiškusio šeimos tėvo palydoje tiek daug jaunų žmonių.

Kaip žmonija per šimtmečius gali atlai-kyti tiek skausmo, Viešpatie, ir dar gyventi? Artimieji lyg linksta prie poilsio duobės, tėvų veidai liūdesiu išraižyti, sesutės akys ašaromis blizga. Laikas išgydo visas žaizdas, sako žmonės asmeniui, kurio širdis suvirpa dešimtmečius po artimojo mirties.

*

Kodėl dabar, kodėl dabar, Viešpatie, pa-šauki pas save? Ar negalėjai palaukti, kol mes pasiruošim? Ar Tau negaila mūsų? O gal Tau, Viešpatie, laikas yra neribota dabartis ir Tavo išmintis neišsemiamą, Ta-vo meilė gilesnė už liūdesį ir kilnesnė už džiaugsmą?

• Kinijos sostinėje Pekine per Velykas įvyko iškilmingos pamaldos vienintelėje ten esančioje katalikų bažnyčioje. Apie pamaldas paskelbė ir valdžios žinių agentūra, pažymėdama, kad jose dalyvavo užsieniečiai ir kinai katalikai.

• Vatikano Krikščionių Vienybės sekretoria-to pirmininkas kard. Willebrands buvo nuvykęs į Gruziją ir ten su stačiatikių patriarchy tarėsi apie katalikų ir stačiatikių santykių vystymąsi. Kardinalas dalyvavo ir stačiatikių pamaldose.

TAIKA, BAIŠIOJI GRĖSMĖ IR ŽMOGUS

Paruošė P. DAUGINTIS, S.J.

Popiežiaus Jono Pauliaus II S. Ameri-koje apsilankymo proga duodame santrau-ką jo kalbos, pasakytos š.m. rugsėjo 2 d. Jungtinių Tautų posėdyje. Nors ji pasaky-ta valstybių atstovams ir aukštiesiems diplo-matams, tačiau ji ir mums daug pasako. Kadangi jos klausėsi įvairių ideologijų as-menys, tai nemaža dalykų popiežius tegal-ėjo pasakyti tik bendra, netiesiogine forma. Tačiau galvojantis skaitytojas lengvai su-pras, ką popiežius norėjo pasakyti.

Kalbos pradžioje Šv. Tėvas padėkojo Jungtinių Tautų organizacijai ir jos genera-liniam sekretoriui dr. Kurt Waldheim už pakvietimą čia atvykti.

KODĖL KALBA JUNGTTINIŲ TAUTŲ ATSTOVAMS?

"Nuo pat Jungt. Tauty organizacijos įsi-kūrimo Šv. Sostas, kurio suverenitetas dabar apribotas mažyte Vatikano valstybe, visad ją pripažino, rėmė ir vertino, kaip aukščiausią tarptautinio gyvenimo forumą. Katalikų Bažnyčia, visas tautas, kultūras, šalis ir žemynus apimanti bendruomenė, tai daro ne tiek dėl politinių motyvų, kiek dėl savo mo-ralinės ir religinės misijos. Juk ši organiza-cija taip pat vienija ir jungia tautas. .. Ji gerbia ir priima religinį bei moralinį pobū-dį tų reikalų, kuriais Bažnyčia rūpinasi dėl tiesos ir meilės pasiuntinybės, jos pasauliui nešamos. ..

Sutikdamas visos žemės tautų atstovus, naudojuosi šia proga pasiūsti savo sveikini-mus visiems šioje planetoje gyvenantiems vyrams ir moterims... Kiekvienas jų yra apdovanotas žmogaus asmens orumu, gyve-na savąja kultūra, patyrimais, troškimais, įtampom, kentėjimais ir teisėtais lūkesčiais. Jų santykiai yra tiek tautinės, tiek tarptauti-nės politinės veiklos pagrindas. Juk paga-liau ši veikla kyla iš žmogaus, yra žmogaus vykdoma ir yra dėl žmogaus... Iš tikrųjų, *kas įteisina kiekvieną politinę veiklą, yra tarnyba žmogui, yra sutelktinis ir atsakin-*

gas dėmesys jo žemiškosios egzistencijos problemoms socialinėje plotmėje, nuo kurio priklauso kiekvieno žmogaus gėris.

SUMOKĖTA DIDELĖ KAINA ...

"Po baisaus II pasaulinio karo įkurtos Jungtinių Tautų organizacijos 1948 m. gruodžio mėn. 10 d. paskelbta Žmogaus Teisių Deklaracija tapo istoriniu posūkiu žmonijos moralinės pažangos kelyje. Vyriausybės ir valstybės visame pasaulyje suprato, kad, jei nenori būti užpultos ir viena kitos sunaikintos, turi susivienyti. Tikrasis kelias į tai yra neatšaukiamų žmogaus ir žmonių bendruomenės teisių išreiškimas, pripažinimas ir vykdymas.

Prie šios deklaracijos prieita po milijonų mūsų brolių ir sesių kančių, žudynių ir mirties. Ta brangiai sumokėta kaina negali būti veltui... Aš kartoju savo pirmtako Pauliaus VI prieš 14 metų iš šios tribūnos pasakytus atmintinus žodžius: "Tenebūna daugiau karo, tenebūna karo! Niekada daugiau vienas prieš kitus ar vienas virš kitų, bet kiekviena proga *visad su kitais!*"

Toliau popiežius kalbėjo apie teisingą palestiniečių klausimo sprendimą, Libano vienybės ir nepriklausomybės išlaikymą, Jeruzalės miesto tarptautinio statuso reikalą ir nusiginklavimą. Bet vyksta priešingai. "Nuolatinis pasiruošimas karui vis gausėnių, pavojingesnių ir labiau sofistikuotų ginklų gamyba įvairiuose kraštuose įrodo, kad norima būti pasiruošusiam karui ir taip pat jį pradėti. Tai reiškia prisiimti *riziką, kad kas nors kada nors ir kur nors gali paleisti darban visuotinio sunaikinimo mechanizmą.*

Todėl reikia nuolatinių pastangų padaryti negalimą karo ir tokios katastrofos iššaukimą, paveikiant vyriausybių ir žmonių nusistatymus, įsitikinimus bei siekius. Tai vis turi turėti galvoje ne tik Jungtinės Tautos su savo institucijomis, bet ir kiekviena visuomenė, režimas ir vyriausybė".

Popiežius nurodo kai kuriuos kelius ir priemones, kaip būtų galima pasiekti tarptautinį bendravimą, neapykantos pašalinimą, kaip išnaikinti kerštą ir karo grėsmę,

kylančią iš tautų ir žmogaus neatšaukiamų teisių pažeidimo bei kitų įvairiausių neteisybių.

TAIKA IR DVASINIŲ VERTYBIŲ PIRMENYBĖ

Jonas Paulius II iškelia reikalą pripažinti "žmonijos istorijos pastovų įstatymą — dvasinių vertybių pirmenybę prieš materialines ar ekonomines. Ši pirmenybė nustato žemiškųjų materialinių gėrybių prasmę ir būdą jomis naudotis. *Taip ji yra teisingos taikos pagrindas ir svarbus veiksnys užtikrinti, kad materialinis, techninis ir civilizacijos išsivystymas būtų žmogaus tarnybai.* Tai reiškia duoti galimybę žmogui prieti prie tiesos, dorinio išsivystymo ir pasinaudojimo kultūrinėmis gėrybėmis, jo paveldėtomis ir savąja kūryba padidintomis.

Paskutinį šimtmetį mūsų modernioji civilizacija įgalino kaip niekada anksčiau materialinių gėrybių gamybos išvystymą. Tačiau ji padėjo taip pat kilti laikysenai ir nuotaikoms, dėl kurių jautrumas dvasinei žmogiškosios egzistencijos plotmei sumažėjo siauresnėse ar platesnėse srityse. Tai kilo iš prielaidų, pagrindinai sumažinančių žmogaus gyvenimo prasmę beveik tik iki siauro materialinio ir ekonominio veiksnio, t.y. iki gamybos, rinkos ir sunaudojimo reikalavimų, turto telkimo ir biurokratijos stiprinimo, bandančios tvarkyti šiuos vyksmus".

Tačiau materialinės gėrybės, iš prigimties būdamos riboto kiekio, iššaukia žmonijos istorijoje vis besikartojančią kovą dėl jų įsigijimo ir pasidalinimo. "Todėl iš pagrindų ir sistemingai pašalinti karą nebus galima, iki nepasieksime kiekvieno žmogaus ir teiksime daugiau pagarbos antrajai žmogaus gėrybių plotmei, kuri neišskiria, nedalina, bet jungia ir vienija žmones. Garsioji Jungtinių Tautų Charta iškilmingai paskelbė ir išklė šios plotmės vertybes. Katalikų Bažnyčia, galima sakyti ir visa krikščionybė, laiko jos plėtotę ypatinga savo sritimi".

ATITAI SYTI ŽMOGAUS TEISIŲ PAŽEIDIMUS

Moderniaisiais laikais vyksta dvejetas žmogaus teisių pažeidimas tarptautinėje sri-

tyje ir paskirose valstybėse. Pirmiausia — tai neteisingas materialinių gėrybių padalinimas atskirose bendruomenėse ir visoje žmonijoje. "Jei istorinės ir kultūrinės priežastys bei aplinkybės gali kiek sumažinti moralinį mūsų laikų žmonių atsakomumą, tačiau jos negali apsaugoti nuo nelygybės atvejų, kur pasireiškia neteisingumas ir socialinės skriaudos. Žmonės turi įsisąmoninti, kad tos neteisybės, pvz. darbininkų eksploatacija ir įvairūs piktnaudojimai, pažeidžia ar susiaurina žmogaus teises ir užgauna jo asmens orumą.

Todėl palyginant socialines, ekonomines ir politines sistemas, turi būti imamas humanistinis kriterijus, matas, kiek kuri tų sistemų yra tikrai pajėgi sumažinti, apriboti ar pašalinti įvairias žmogaus išnaudojimo formas ir dirbančiajam užtikrinti ne tik teisingą būtinų medžiaginių gėrybių padalinimą bei gavimą, bet ir dalyvavimą visame gamybos ir kylančio bendruomeninio gyvenimo vyksme, atitinkantį jo žmogišką orumą. Ir čia nereikia užmiršti, kad žmogus, nors priklauso nuo medžiaginio pasaulio gėrybių, nėra jų vergas, bet viešpats. Pradžios knygos (1,28) žodžiai *pripildykite žemę ir ją užvaldykite* ta prasme yra pirminė ir pagrindinė ekonominės bei darbo politikos direktyva".

Toliau popiežius kalba apie "bedugnę, perdėtai skiriančią turtingą mažumą nuo neturtingos daugumos, kuriai trūksta maisto, galimybių išsiauklėti ir kurios didelis skaičius yra pasmerktas badoi bei ligoms. Tai dar labiau tinka pasakyti apie bedugnę, skiriančią įvairius kraštus. . . Aišku, kad yra tik vienas kelias pereiti tą bedugnę ir toli tarp sočių ir badaujančių sričių. Jis eina per suderintą visų šalių bendradarbiavimą. Tai pirmiausia reikalauja vienybės ir įkvėptos tikros taikos įgyvendinimo galimybių. Tai priklausys nuo to, ar tie skirtumai gera valia bus sumažinti, pašalinti, ar ne..."

TREČIOS KLASĖS PILIEČIAI IR TAIKA

"Šimtmečiais civilizacijos siekimas buvo sukurti tokias politines bendruomenes, kuriose būtų apsaugojamos objektyvios žmo-

gaus dvasios teisės, sąžinės laisvė, žmogaus kūrybingumas, taip pat ir jo santykiai su Dievu. Vietoj to dabar matome visokius pažeidimus ir prievartą, dažnai be jokios galimybės apeliuoti į aukštesnę autoritetą ar gauti pagalbą.

Nors legaliai pripažįstami žmogaus dvasios laisvės principai, kaip žodžio, sąžinės ir religijos laisvė, tačiau dabar esančiose socialinio gyvenimo struktūrose tų laisvių praktikavimas dažnai pasmerkia žmogų likti antros ar trečios klasės piliečiu, išstatyti pavojun savo profesinę karjerą, pakilimą tarnyboje, laisvą savo vaikų auklėjimą...

Užtat labai svarbu, kad visi žmonės visuose kraštuose ir tautose iš tikro galėtų pilnai naudotis visomis savo teisėmis, nežiūrint, koks ten būtų politinis režimas ar sistema. . . Tik tai gali užtikrinti taiką".

TAIKAI BŪTINA RELIGIJOS LAISVĖ

Kalbėdamas apie religijos laisvę, popiežius priminė II Vatikano Susirinkimo deklaracijos "Dignitatis humanae" žodžius: "Žmogus yra apdovanotas protu ir laisva valia, todėl būdamas asmeniškai atsakingas, pačios prigimties yra skatinamas ir įpareigojamas ieškoti tiesos, ypač religinės, laikytis surastosis ir pagal ją tvarkyti visą savo gyvenimą. . . Religija iš prigimties pirmiausia praktikuojama vidujiniais aktais. Juos uždrausti niekas nepajėgia. Tačiau socialinė žmogaus prigimtis reikalauja suteikti vidujiniams aktams išorinę išraišką, bendrauti su kitais religijos dalykuose ir išpažinti savo tikėjimą bendruomenėje..."

Tos įžvalgos liečia pačią klausimo esmę. Jos rodo, kad net religinės pasaulio sampratos susidūrimas su agnostine ar ateistine samprata, kuri dabartiniame amžiuje yra "laiko ženklas", yra galimos išsaugoti ir palaikyti garbingos ir gerbtinos žmogiškosios dvasios plotmės be pažeidimo esminių bet kurio žemėje gyvenančio vyro ar moters sąžinės teisių.

Kai diskutuojami ar krašto įstatymais bei tarptautinėmis sutartimis tiksliai nustatomi religinės laisvės praktikavimo reiškiniai bei būdai, ar pagarba žmogaus orumui

nepažadintų pasikviesti institucijas, kurios natūraliai tarnauja religiniams reikalams? Jeigu jų dalyvavimas apleidžiamas, yra pavojus tokioje jautrioje žmogaus gyvenimo srityje įvesti įstatymus ar suvaržymus, prieštaraujančius tikriesiems religiniams reikalavimams. Ideologinių įsitikinimų ir religijos laisvė labai padeda išsaugoti taiką”.

KAIP PASITEISINTI PRIEŠ VAIKUS?

Prisimindamas Jungtinių Tautų paskelbtus 1979 metus Vaiko metais, popiežius linki "kiekvienai tautai, visai žmonijai ir visiems pasaulio vaikams susilaukti geresnės ateities, kai trečiajame tūkstantmetyje žmogaus teisių gerbimas taps tikrove". Jis kviečia save paklausti, "ar ir toliau bus prisidėta prie nuolat didinamo visuotinio išnaikinimo pavojaus virš naujos kartos galvų. Jo priemonės yra didžiųjų pasaulio galybių rankose! Ar vaikai turės priimti netramdomas ginklavimosi lenktynes, kaip būtina paveldėjimą? Ar bus kaip nors galima prieš juos pasiteisinti? Ar senovės romėnų priežodžiu *nori taikos – ruoškis karui* bus galima pasiteisinti? Ar mūsų amžius gali tikėti, kad kvapą užimančios ginklavimosi lenktynės tarnauja išlaikyti pasaulio taiką? Ar pasiteisinimas galima prieš grėsmę iš tikrųjų nėra siekimas pačiam vienam pasilaukti tos grėsmės priemonės? Ar tai nėra siekimas uždėti savo leteną ant kitų nuosavo arsenalo dėka? *Taip, čia vėl išdidžiai siekiama panaudoti žmoniškąją taikos pusę vis naujai kuriamoms imperializmo formoms!*"

Toliau popiežius linkėjo visos žemės tautu vaikams, kad nebūtų prieita prie pasaulinio karo. Jis nenustojęs kasdien prašyti Dievą apsaugoti žmones nuo tos baisios nelaimės.

Baigdamas valandą užtrukusią savo kalbą. Tonas Paulius II visų tautų atstovų akivaizdoje pareiškė savo pagarbą ir gilią meilę visiems žmonėms, bendruomenėms ir tautoms. Jis taip pat reiškė viltį, kad "paskiri žmonės geriau išsvystys bendruomeninę dvasią, formuojančią piliečius, kad visos tautos, net ir mažiausios, taip pat ir tos, kurios dabar negali naudotis nepriklausomybe

IŠEIVIJOS LIETUVIŲ VYSKUPŲ LAIŠKAS LIETUVIAMS

Kiekviena kultūringa tauta ar valstybė turi metų kalendoriuje savo šventes bei nedarbo dienas. Vienos jų mini istorinio įvykio datas ar valstybės įžymaus asmens gimtadienį, kitos įprasmina tautos laimėjimus, mirusiųjų pagerbimą ar padėką Dievui už derlių ir kt. Krikščionių tautos dar turi nuo seno Bažnyčios joms skirtas tos šalies ar valstybės šventųjų globėjų šventes. Lietuviai, kaip sena ir nepriklausomai gyvenusi tauta, švenčia savo kraštui brangias bei svarbiais įvykiais pažymėtas dienas. Nepriklausomos Lietuvos metais svarbiausios tokių švenčių buvo vasario 16-ji — Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo ir suvereninės valstybės atkūrimo diena, kovo 4-ji — šv. Kazimiero, Lietuvos globėjo, diena ir rugsėjo 8-ji — Tautos šventė, primenanti Vytauto Didžiojo skirtą karaliumi vainikavimo dieną. Sovietų Rusijai okupavus Lietuvą, nė viena tų dienų neleidžiama švęsti. Negalime turėti net viešų pamaldų bažnyčiose. Vietoje tų istorinių švenčių pavergėjas ir vietos ateistai bando primesti mūsų krikščioniškai tautai svetimų minėjimų ir švenčių. Kas galėtų tautai daromą tą dvasinę skriaudą atsverti ir išlaikyti brangias tradicijas? Tai lietuvių tautos dalis gyvenanti laisvuose kraštuose. Visiems džiugu, kad išeiviai lietuviai, karo išblokti ar gimę svetur, nepamiršo vasario 16-tos šventės. Vienur ji minima prasmingiau — su pamaldomis, kitur pasitenkinama viešu susirinkimu, prakalbomis, kultūrine programa. Ne visų švenčiama Lietuvos globėjo šv. Kazimiero šventė ir rugsėjo 8-ji diena. O tos dvi

ar kurioms ji išplėsta, kaip lygūs su lygiais susitiks Jungtinių Tautų posėdžiuose. Tegul Jungtinės Tautos visada lieka aukščiausias taikos ir teisingumo tribunolas, aukštasis laisvės sostas tautoms ir asmenims, besilgintiems geresnės ateities!"

šventės yra svarbios lietuvių tautai. Jų reikšmę supranta ir Lietuvos nepriklausomybės priešai. Carų valdymo laikais buvo net atimta iš lietuvių šv. Kazimiero bažnyčia Vilniuje, o šiandien pavergėjas tą Lietuvos globėjo šventovę yra pavertęs į ateistinių muziejų krikščionybės išniekinimui. Šv. Kazimiero relikvijos išneštos iš Vilniaus katedros į priemiesčio bažnyčią, o pati katedra išniekinta.

P. Pijus XII šv. Kazimierą yra paskyręs lietuvių kilmės jaunimo ypatingu globėju visame pasaulyje. Tuo paskyrimu Pijus XII norėjo priminti lietuvių kilmės jaunimui nenutraukti dvasinių ryšių su to šventojo šalimi ir visada prisiminti savo lietuvišką kilmę bei savo globėjo šventą jaunystę.

Lietuvos žmonės, negalėdami dabar minėti rugsėjo 8-tos, kaip Tautos šventės, tą dieną švenčia tik kaip bažnytinę — Šv. Marijos Mergelės pasirodymą Šiluvoje ir per visą tos šventės oktavą gausiai plaukia į Šiluvą, nebodami trukdymų bei sunkenybių tą šventovę pasiekti.

Gyvenančių laisvame pasaulyje mūsų niekas netrukdo ir nevaržo laisvai švęsti brangias mūsų tautai dienas. Šiuo laišku mes norime paraginti visus lietuvius iškilmingiau švęsti minėtas šventes su kiekvienu iš jų pritaikytomis pamaldomis. Ten, kur nėra lietuvių kunigo, kvieskite kitos tautos kunigą aukoti su jumis ta proga šv. Mišių auką.

Daug kur, be minėtų švenčių, lietuviai dar mini birželio tragiškus trėmimus, tautos sukilimą prieš okupantus, Lietuvos kariuomenės įkūrimo dieną. Tuose minėjimuose dera taip pat turėti ir religinę dalį. Labai sveikintinos mūsų organizacijos, kongresų, susivažiavimų rengėjai, kad jie savo ruošiamų įvykių programose skiria ir pamaldoms tinkamą laiką. Kai mūsų Tėvynė išgyvena sunkius priespaudos metus, mes panaudokime visas progas maldauti Viešpatį jos žmonėms visokios pagalbos ir vergijos pabaigos. Lietuvių Katalikų Religinės Šalpos pastangomis yra siekiama įsipareigoti, kad kiekvieną metų dieną būtų meldžiamasi už Lietuvą. Visos lietuvių parapijos, vienuolynai,

organizacijos yra įtrauktos į tą maldų vainiką. Kai kurios net svetimtaučių parapijos yra pasižadėjusios melstis už Lietuvą. Tuo būdu ir kitos tautos pradeda geriau pažinti mūsų krašto tragediją ir noriai įsijungia į mūsų maldų intencijas.

Visus kviesdami iškilmingiau švęsti lietuvių tautines šventes, į dažnesnes maldas už Lietuvą, šia proga norime nuoširdžiai padėkoti jums, lietuviai kunigai, už jūsų aukojimąsi mūsų tautiečių sielovadai ir už jūsų pastangas išlaikyti lietuvių išėiviją dvasiškai stiprią ir tautiškai atsparią. Tik dvasiškai tvirta ir moraliai sveika tauta yra pajėgi išlikti gyva ir kūrybinga. To mes visi siekiame, tam tikslui dirbame ir tiems visų mūsų darbams prašome Dievo palaimos.

Nuoširdžiai Jūsų Kristuje,

† *Vincentas Brizgys*

† *Antanas Deksnys*

DIDVYRIŲ, KANKINIŲ IR ŠVENTŲJŲ ŽEMĖ

JUOZAS PETRAITIS

Kristus, paleidęs apaštalus į pasaulį, neviliojo jų jokiais gražiomis iliuzijomis ir pažadais, bet aiškiai juos perspėjo, kas jų laukia: "Jei persekiojo mane, tai ir jus persekios" (Jn 15,20). Tas įspėjimas galioja ne vien tik pirmiesiems apaštalams, kurie, išskiriant šv. Joną, visi mirė kankinių mirtimi, bet ir visiems visų laikų Kristaus sekėjams, krikščioniškos idėjos skelbėjams ir jos vykdytojams.

Antra vertus, Kristus nepalieka savo Bažnyčios netikrai ir abejojančiai ateičiai, bet užtikrina, kad jos ir pragaro vartai nenugalės.

Ar pragaro vartai jau atsidarė visu savo platumu kovai su Kristaus Bažnyčia? Mūsų akimis žiūrint, atrodytų, kad taip, nes kova už žmogaus sielą vyksta pasauliniu mastu, nors būdai ir priemonės Vakarų ir Rytų pasaulyje skiriasi. Vakarų pasaulis, paskendęs technologijos sukurtoje prabangoje, norėdamas atsipalaiduoti nuo jį varžančių De-

šimties Dievo įsakymų, meta šūkį "Dievas yra miręs". Reiškia, ir Jo įsakymai nebegalioja. Rytų, t.y. komunistinis pasaulis, pasinaudodamas visa valstybine galia, bando Dievą numarinti prievartos keliu.

Palikdami nuošaliai Vakarus, pažvelkime į prievartos keliu vykdomą žmogaus dvasinį formavimą, arba geriau sakant — deformavimą "plačioje tėvynėje", o ypač jos mažoje dalelėje, kurią mes vadiname "didvyrių žeme". Teisingesnis jos vardas yra "didvyrių, kankinių ir šventųjų žemė", nes tie, kurie tai prievartai nepasiduoda, yra ne tik didvyriai, bet tampa kankiniais ir tam tikromis sąlygomis — šventaisiais.

Visiems yra aišku, kad komunistinė sistema yra pagrįsta tik jėga ir prievarta, tad įrodiuoti, kad komunistinėje imperijoje vyksta religinis persekiojimas, būtų tik neužtarnautos garbės atidavimas jos vadams, kurie visais propagandos trimitais skelbia, kad pas juos esą visiška ir visiems sąžinės laisvė. Teisinga — kiekvienas turi laisvę garbinti Dievą, bet tik taip, kad tik vienas Dievas tai tegirdėtų. Kitaip — būsi fiziškai sunaikintas, jei nepasiduos ateistinio perauklėjimo procesui.

Čia ir kyla mums klausimas — kodėl? Kodėl religija komunistinėje santvarkoje yra bausis kriminalas, su kuriuo kovojama visomis valstybės galioje esančiomis priemonėmis? Kodėl išlieta tiek daug rašalo, o dar daugiau kraujo sunaikinimui tikėjimo Dievu, antgamtiškumu ir amžinybe?

Į tai atsako patys komunizmo tėvai — Marksas, Engelsas, Leninas ir jų ainiai. Pažiūrėkime, ką sako Leninas apie religiją: "Marksizmas visada žiūrėjo į visas moderniąsias religijas ir bažnyčias bei religines organizacijas kaip į buržuazinės reakcijos įrankį, tarnaujantį apgynimui išnaudojimo ir apsvaiginimo darbo klasės". Todėl jis toliau sako: "Bet kuri religinė idėja, bet kuri idėja apie Dievą, netgi flirtavimas su Dievo idėja, yra neapsakoma niekšybė, niekšybė pavojingiausios ir bauriausios rūšies... milijonai nuodėmių, nešvariausių darbų ir smurto veiksmų... yra daug mažiau pavojingi, negu švelni, dvasinė idėja apie Die-

vą, įvilкта į puošniausius "ideologinius" rūbus. .. Bet koks gynimas ar pateisinimas Dievo idėjos, kad ir labiausiai nušlifauta forma, kad ir su geriausiomis intencijomis, yra pateisinimas reakcijos".

Rodos, aiškiau pasisakyti ir nebūtų galima. Tad laimėję revoliuciją, komunistai tuoj pat ėmėsi naikinti religiją. Pirmoj eilėj viešajame gyvenime įstatymdavystės keliu. Tam tikslui jau 1918 metais jie:

1. atskyrė bažnyčią nuo valstybės, bet valstybės neatskyrė nuo bažnyčios, įvesdami vadinamąją kulto ministeriją, kuri tvarko visus religinius reikalus;
2. paskelbė sąžinės laisvę pavieniams asmenims, bet ne komunistų partijos nariams, ypač pabrėžiant teises ateistams, bet ne tikintiesiems;
3. atskyrė mokyklas nuo bažnyčių ir padarė kriminaliniu nusikaltimu mokyti vaikus religijos, kad ir bažnyčioje;
4. paskelbė, kad religija yra visai privatus reikalas, kuris neprivalo kliudyti kitų žmonių teisėms ar prievolėms. (Vadinas, bažnytinė procesija kliudytų eismui);
5. uždraudė imti pinigų iš tikinčiųjų, išskiriant savanoriškas aukas, kurių valdžia, be abejo, negali sukontroliuoti;
6. suvalstybino visą religinių institucijų nuosavybę, bet, pagal politinių autoritetų nuožiūrą, bažnyčios pastatus išnuomoja parapijoms.

Tie bendrieji bruožai Stalino buvo papildyti 1928 metais. Pagal naujuosius potvarkius, visos religinės organizacijos, pvz. parapijos, privalo registruotis valdiškose įstaigose, joms pristatant 20-ties iniciatorių parašus. Iš čia rusiška "dvadcatka", o mūsų "dvidešimtuke". Tos valstybinės įstaigos turi teisę nušalinti iš vadovujančių postų joms nepriimtinius asmenis. Vaikai ligi 18 metų neprivalo dalyvauti bet kurioje religinės organizacijos veikloje. Religinės organizacijos neprivalo veikti bet kurioje socialinėje, kultūrinėje ar labdaringoje srityje. Religiniai pareigūnai savo veikloje apriboti tik ta geografine vietoje, kurioje toji organizacija yra. Kitaip sakant, tu esi kunigas tik savo bažnyčioje.

Tokiais ir panašiais potvarkiais valstybiniai įstatymai pasidarė religinio persekiojimo įrankiu, įvelkant tai į teisines formas. Todėl niekur nerasime oficialiai, kad komunistinėj imperijoje kas nors būtų nubaustas už religiją, bet už tai, kad nusidėjo tokiam ir tokiam įstatymų paragrafui.

Rusų pravoslavų bažnyčia buvo pirmoji auka. Caro laikais būdama valstybinė religija ir centralizuota pačioje Rusijoje, lengvai buvo pajungta komunistiniams tikslams, paskyrus į jos vadovaujančius postus valdžios aparatui pritariančius dvasiškius.

Katalikų Bažnyčios problema sovietams atsirado tik po II karo, jiems užėmus katalikiškus kraštus, kaip Lietuvą, Lenkiją, Vengriją, Čekoslovakiją ir p. Lietuva, paskutinis katalikiškas nykštukas ties bedievišku sovietų milžinu, savo nepriklausomybės laikais turėjo gerai suorganizuotą bažnytinę santvarką su vyskupijomis, parapijomis, kunigų seminarijomis, vienuolynais bei pasauliečių religinėmis organizacijomis. Nežiūrint, kad Katalikų Bažnyčia buvo ir yra netautinė organizacija, Lietuvoje ilgainiui ji įgavo tautinės religijos pobūdį, bet nebuvo valstybinė religija. Tautybė ir religijaėjo ranka rankon kovoje su pravoslaviška caro Rusija, o dabar tą pačią kovą drauge tebetęsia prieš ateistinę Rusiją.

Sovietai Katalikų Bažnyčią traktuoja lygiai taip pat, kaip ir kitas svarbiąsias pasaulines valstybes, todėl kovoje su ja jie naudoja savo užsienio politikos išbandytą strategiją, būtent infiltraciją iš vidaus, terorą iš šalies ir diplomatinis santykius su Vatikanu.

Radę stiprią Katalikų Bažnyčią Lietuvoje, komunistai to pakęsti negalėjo, bet iš karto į atvirą kovą išėiti nedrįso. Pradėjo palaipsniui ir planingai. Pirmasis jų tikslas buvo atskirti Lietuvą nuo Romos. Vyskupai buvo jų pirmasis taikinys. Pirmosiomis aukomis tapo arkivyskupas M. Reinys, žuvęs Gulago archipelage, t.y. Sibiro katorgoje, vyskupas Borisevičius sušaudytas Vilniuje, kaip koks piktadarys, vysk. Ramanauskas ir vysk. T. Matulionis, trimis atvejais kalintas ir kankintas. Jis ligi pat galo laikėsi didvy-

riškai: "Jūs manęs neįbauginsit, — sakydavo jis savo kankintojams, — aš dėkoju Dievui, kad galėjau kentėti už Kristų".

1947 metais Lietuvoje bebuvo likęs tik vienas Panevėžio vyskupas K. Paltarokas. Mūsų vyskopus į Gulago archipelagą ar į amžinybę pasekė apie trečdalis visų mūsų kunigų. O vis dėlto Bažnyčios nugarkaulis nebuvo palaužtas pirmųjų amžių krikščionių dvasios dėka mūsų Lietuvoje.

Sunaikinę Bažnyčios vadus, komunistai ėmė slopinti ją iš vidaus, planuodami tolimai ateičiai. Įvairiais potvarkiais bei suvaržymais kunigai atskiriami nuo savo parapijiečių ir jaunimo, uždraudus jiems bet kokią religinę veiklą už bažnyčios pastato ribų ir drauge varant šlykščiausią kunigo asmens sunaikinimo propagandą, neleidžiant jiems viešai pasiaiškinti.

Dvasiškijos išmarinimui uždaroma visos kunigų seminarijos, paliekant tik vieną Kaune, o klierikų skaičius apribojamas taip, kad į kelių mirusiųjų kunigų vietą tepašventinamas tik vienas. Neužtenka to. Kandidatai į klierikus turi pereiti valdišką komunistinę skryningą, kuris turi dvejopą tikslą: 1) neprileisti prie altoriaus tikro pašaukimo ir 2) į seminariją ir tuo pačiu į kunigų kolegiją infiltruoti savuosius agentus. Tai yra velniškas planas sukelti masėse nepasitikėjimą kunigu, įtariant jį esant NKVD tarnyboje. O vis dėlto tikrų pašaukimų yra daugiau, negu leistų vietų seminarijoje. Ar negrįžtame į tuos istorinius laikus, kada krikščionių kraujas buvo jų sėkla?

Lietuvoje kartojasi Dovydo ir Galijoto istorija. Prieš komunistinį šarvuotą milžiną išėina kovon eilinis beginklis lietuvis. Jis kovoja viešai ir slaptai. Pogrindžio spauda ir vieši protestai — tai svarbiausias ginklas jo rankoje. Pirmose pogrindžio spaudos gretose atsistoja "Lietuvių Katalikų Bažnyčios Kronika", jau plačiai pasklidusi visame pasaulyje. Didžiausiam okupanto apmaudui, ji eina jau aštuntuosius metus. Ji sąžiningai registruoja visus faktus apie religinį persekiojimą, su datomis, vardais ir pavardėmis bei vietovėmis. Čia mes randame dvasios milžinų, drąsuolių, kalinių ir kankinių

vardus, o taip pat ir vardus tų, kurie palūžo dvasia arba pardavė savo pirmgimystės teisę už sriubos lėkštę. Visa tai paliekama istorijai.

Be "Kronikos" yra ir kitų pagrindžio leidinių, kovojančių už tautos ir religijos laisvę. Visi pagrindžio spaudos darbuotojai kiekvieną minutę gyvena pavojaus šešėlyje. Savaiame aišku, aukų yra ir bus, bet vienam kariui kritus, į jo vietą stoja kitas.

Tad menka būtų to lietuvių knygų lentyna, jei joje nebūtų "Kronikos", lietuvių kataliko krauju spausdinamos.

Ne mažesnės drąsos ir pasiaukojimo reikalauja asmeniškai ir viešas pasipriešinimas smurtui ir neteis्यbei. Nuo 1969 metų dienos šviesą išvydo vieši protestai — žodžiu ir raštu, su parašais ir adresais, siunčiami net patiems aukščiausiems Sov. S-gos pareigūnams, jų tarpe Brežnevui, tarptautinėms organizacijoms, kaip UNO, nekalbant jau apie vietinės valdžios pareigūnus ar NKVD vadus. Jau vien prašymas leidimo parapijai veikti išstato pavojun tą dvidešimtukę, kuri pasirašo ant prašymo. O kur šimtai ir tūkstančiai protesto ar skundo parašų, kursuojančių po visą pasaulį! Pas mus pasirašyti po kokia nors peticija ar protestu reiškia tik parašų skaičių, o ten — tavo parašas yra nemokamas bilietas į kalėjimą, Sibirą ar nemokamas gydymas psichiatrinėje ligoninėje. Dar didesnė rizika yra pavieniams asmenims, kurie asmeniškai, savo vardu reiškia protestus ar skundus, žinodami, kad jie bus traktuojami kaip raupsuoti ir kaipo tokie "gydomi".

Komunistinis teroras mūsų krašte atskiria pelus nuo grūdų ir vaikus nuo vyrų. Beviltiška, 10 metų trukusi mūsų "miškų brolių" kova su okupantu tai paliudija. Ne paslaptis, kad ir daugelis mūsų jaunesnių kunigų nuėjo į partizanus, nors pati bažnytinė vyriausybė ir laikėsi neutraliai. Mūsų vyskupai, nepasiduodami dideliame sovietų spaudimui, atsisakė pasmerkti mūsų partizanus ir raginti juos pasiduoti. Tai buvo tylus mūsų dvasiškos vyriausybės pritarimas tautos kovai už laisvę ir Dievą.

Šalia infiltravimo ir teroro priemonių,

Sov. S-ga gana sėkmingai panaudoja ir diplomatinės priemonės. Kur ji nepasiekia savo tikslų formaliomis sutartimis, kurių ji pati nesilaiko, ten jai į pagalbą ateina vadinamoji "detantės" politika. Pats žodis, mūsų šaliai išstariant "detante", reiškia įtemptų tarpvalstybinių santykių atleidimą, bet mūsų laikų praktikoje jis įgavo pataikavimo raudonesiems prasmę. Su apgailestavimu turime konstatuoti, kad ir Vatikanas, paskutiniųjų dviejų popiežių valdomas, neišvengė to pavojaus. Kai sovietai trimitavo pasauliui apie jų ministerių ir aukštųjų pareigūnų vizitus pas popiežių, tuo siekdami sudaryti vaizdą, kad pas juos religiniai reikalai tvarkoje, Vatikanas buvo priverstas tylėti, kas tuose "priėmimuose" buvo kalbama.

Be abejo, ši "detantės" politika palietė ir mūsų kraštą. Atrodo, kad buvo gauta ir daryta nuolaidų. Gautos nuolaidos, žinoma, yra tik formalios, bet ne realios. Pvz. Lietuvos bažnytinėi vyriausybei buvo leista palaukti ryšius su Roma, religiniai reikalai esą tvarkomi pagal Vatikano direktyvas, popiežius formaliai skiria vyskopus, bet tie paskyrimai iš anksto turi būti priimtini sovietiška valdžiai, t.y. komunistų partijai. Be to, buvo gautas leidimas nedideliu kiekiu išspausdinti religinės literatūros, daugiausia kunigų reikalams ar maldaknygių, ir kaip žinome, lietuvių delegacijai buvo leista dalyvauti II Vatikano suvažiavime.

Tai ir viskas. Už tas mažas ir abejotinas vertės "malones" Vatikanas prarado galimybę pagelbėti moraliai Katalikų Bažnyčiai Sov. S-goje, viešai skelbiant tikrąją Bažnyčios padėtį ir tas priemones bei priespaudą, kuri yra taikoma Bažnyčiai sunaikinti. Be to, Vatikanas turi priimti sovietų siūlomus kandidatus į vietinę bažnyčios vyriausybę, kaip vyskopus, administratorius ar p. ir tuo būdu į Bažnyčią infiltruojama sovietams paklusnūs dvasiški vadai. Lietuvos katalikai tuo yra labai susirūpinę ir kelia klausimą, ar tokie sovietų rekomenduoti asmenys tikrai atstovauja Lietuvos Katalikų Bažnyčios interesams. Kyls tarp dvasiškios ir tikinčiųjų vis giliau kalamas.

Katakombų bažnyčia ir jos nariai laisvame pasaulyje tokiai diplomatijai neprita-ria. Ką laimėjo Vengrijos katalikai, pašali-nus kardinolą Mindszenty iš Vengrijos pri-mato? Atsisėdus į Šv. Petro sostą lenkui, pa-čiam asmeniškai pažįstančiam komunizmą, rusai susirūpino. Negaišdami laiko, jie ne per seniausiai buvo pasiuntę savo veteraną - diplomata, užsienių reikalų ministerį Gro-myko pas dabartinį popiežių Joną Paulių II. Kokiu reikalu, mes galime tik spėlioti. Greičiausiai išsiderėti, kad toji "detantės" politika ir toliau būtų tęsiama. Ateitis paro-dys, kiek tai jam pasisekė, bet mes turime pagrindo tikėti, kad Vatikanas pradės nau-ją erą savo santykiuose su Sov. S-ga. Nors tai mums nieko iš esmės nepadėtų, bet ži-nosime, kad nesame vieni ir yra kas už mus kalba ir kad Katakombų Bažnyčia turi vadą.

Mūsų tauta veda žūtbutinę kovą visais frontais. Tautos dvasia atsistoja prieš fizinę galybę. Nelygi kova išugdo dvasinius milži-nus, kurių nepalaužia jokie grasinimai, vi-liojimai, kalėjimai. Į vieno žuvusio vietą stoja kiti, žinodami, kad ir jie paseks savo pirmtakų pėdomis į kankinių karalystę. Ar jų auka veltui? Pažiūrėkime — nekrikštytų Lietuvoje beveik nėra. Pirmąją Komuniją priima dauguma. Laidojimas be kunigo — retas. Mokyklinio amžiaus vaikai daugiau-sia religingi. Teismuose kaltinamieji tampa savo bedieviškų teisėjų kaltintojais. Tikin-tieji pakelia didžiausius mokesčius už savo bažnyčias. Viešai ir slaptai, žodžiu ir raštu kovojama už religinę laisvę. Einama į kalė-jimus už tikėjimą. Taigi ar jų auka veltui?

Pragaro vartai plačiai atviri. Sov. S-ga ginkluoja šėtono armiją moderniaisiais techniškais ir psichologiniais ginklais. Mū-sų tėvynė Lietuva yra viena iš tų kovos lau-ky, kurią Dievas parinko ugnimi nuskaid-rinti tikėjimą. Ne vienas iš tų kovotojų už-sitarnaus didvyrio ar šventojo aureolę. Ateis laikas, kada prie jų palaikų ir per jų užtari-mą, mes suklupę prašysime Dangaus malonės savo tamsiose valandose. Bet šiandien jie yra tokie pat žmonės, kaip ir mes, nors su stipria dvasia, bet trapiu kūnu. Todėl mes čia, saugioje užfrontėje, taip pat turime

BOTANIKAS KUN. J. PABRĖŽA, SENOJO VILNIAUS UNIVERSITETO AUKLĒTINIS

JONAS MIŠKINIS

Šiais 1979 metais spalio 30 d. sukako 130 metų nuo kun. Jono Pabrėžos mirties. Jis buvo gimęs 1771 m. sausio 15 d., mirė 1849 m. spalio 30 d.

Ši sukaktis lietuviams prisimintina ir brangi tuo, kad J. Pabrėža pirmasis pradėjo lietuvių kalba rašyti mokslinius botanikos veikalus. Jis buvo pirmasis botanikos flo-ristas, padėjęs pagrindus tolimesniam vys-tymuisi Lietuvoje. Jis daug dirbo ir rašė, rūpinosi lietuvių kultūra tokiu metu, kai nebuvo galimybių spausdinti lietuviškos knygos, o skaitytojų tebuvo nedaug.

GYVENIMO VINGIAI

Jo tėvai, Jonas Pabrėža ir Rožė Baužins-kaitė, gyvenę Vėčių kaime, Skuodo valsčiu-je, buvo gan susipratę valstiečiai, turėję ba-jorų teises. Sūnus Jurgis mokėsi Lenkimų pradžios mokykloje, o 1785 m. įstojo į Kre-tingos gimnaziją ir gyveno Kretingos pran-ciškonų bendrabutyje. 1791 m. baigė gimna-ziją aukso medaliu ir po metų įstojo į Vil-niaus universitetą, kuris tuomet vadinosi Vyriausiąja Lietuvos Kunigaikštystės mo-kykla. Ten jis dvejus metus mokėsi medicinos. Be to, klausė ir kitų dalykų: botanikos, istorijos, chemijos.

dalyvauti toje kovoje, pagal savo sąžinę ir išgales. Ištieskime jiems savo pagalbos ran-ką! Paguoskime mūsų tautos kankinius sa-vo laiškais, drąsiais protestais bombarduo-kime jų kankintojus ir dosnia ranka parem-kime jų kovą, kuri iš mūsų nereikalauja kraujo, bet tik piniginės aukos.

Lietuva, savo sūnų ir dukterų kančios kaina, rašo sau garbingą lapą į Visuotinės Katalikų Bažnyčios istoriją.

Botanikos paskaitas klausė pas prof. F. Špicnagelį, kuris, būdamas gydytojas, plačiai pasakodavo apie vaistinguosius augalus ir tuo būdu puikiai nuteikdavo savo auditorijos klausytojus taikomajai botanikai. Jis vadovavo ir augalų apibūdinimo pratimams. Jurgis Pabrėža čia turėjo progos matyti, kaip apibūdinamos augalų gentys ir rūšys. Tačiau, studijuodamas Vilniuje, augalų pažinimo pilnai neįsisąmonino, nes vėliau tarp kitko rašė, kad, savarankiškai dirbdamas Žemaitijoje, daug vargo turėjęs, augalus apibūdinamas be vadovo, neturėdamas specialios literatūros.

Tuo metu kaip tik kilo T. Kosciuškos vadovaujamas sukilimas. Jo numalšinimą lydėjo žiaurios represijos ir sutrikimai kultūriname lietuvių gyvenime, kurie net sutrukdė Jurgiui Pabrėžai baigti studijas Vilniaus universitete.

KUNIGAS

1794 metais jis paliko Vilnių ir rugpjūčio 1 d. įstojo į Varnių kunigų seminariją, kurią 1796 m. baigė, buvo išventintas kunigu ir paskirtas vikaru Šiluvoje, o 1798 m. buvo paskirtas klebonu Raudėnuose. Tačiau klebonavo tik dvejus metus ir iš čia nukeltas į Tverus vikaru, vėliau į Plungę. Iš dažno vietos kilnojimo galima spręsti, kad dvasinė vyresnybė J. Pabrėžos nemėgo.

Jis gyveno labai kukliai, asketiškai. Keldavosi trečią - ketvirtą valandą ryto, daug skaitydavo, rašydavo pamokslus, lankydamas ligonius. Valgė tik du kartus per dieną, vengė bet kokių pramogų, prastai vilkėjo, nedalyvaudavo pokyliuose, negėrė svaigalų, nelošė kortomis...

Matydamas sunkų baudžiauninkų gyvenimą, ypač jų kančias ir vargą susirgus, J. Pabrėža jiems padėdavo, gydydamas žmones vaistažolėmis. Tačiau reikėjo gilinti žinias ir išmokti gerai pažinti augalus. Todėl jis uoliai ėmėsi skaityti medicininę literatūrą, mokėsi botanikos. Važinėdamas po įvairias Žemaitijos vietas, jis rinko ir aprašinėjo augalus, sudarinėjo herbariumą (džiovintų augalų rinkinius). Be to, rašė knygas, ypač medicinos klausimais.

Vikaro pareigos atimdavo daug laiko ir sveikatos, tai jis kreipėsi į Kartenos kleboną Nagurskį, prašydamas perkelti į altariją. Tas sutiko jį priimti, jei jis savo lėšomis įsirengs būtą. Ir štai nuo 1807 metų J. Pabrėža jau Kartenos altaristas. Čia jis jau galėjo daugiau atsidėti mokslui. 1814 m. parašė stambų 246 puslapių veikalą "Kai kurių augalų gydymasis veikimas ir tų augalų vartojimo būdas įvairių ligų atveju". Šiame veikale aprašyti 234 vaistiniai augalai ir nurodyta, kokias jų dalis ir kaip naudoti vaistams.

VIENUOLIS IR MOKYTOJAS

1816 m. J. Pabrėža, ieškodamas dar ramesnės vietos darbui, įstojo į Kretingos pranciškonų vienuolyną. Priimdamas vienuolio abitą, gavo Abroziejaus vardą. Čia padaręs įžadus, paskirtas pranciškonų mokyklos lotynų kalbos, gamtos ir geografijos mokytoju. Su dideliu pamėgimu perteikdavo mokiniams botanikos žinias, vesdavo juos į ekskursijas po miškus, pievas, laukus, rodydavo mokiniams įvairius augalus ir kartu sudarinėjo herbariumą (surinko per 800 augalų rūšių). Prie vienuolyno buvo įrengęs įvairių gėlių ir naudingų augalų sodelį, tam reikalui sėklų gaudamas iš Vilniaus universiteto botanikos sodo. Mokiniais padedant, pats tą sodelį prižiūrėdavo. Mokytojavo iki 1821 metų.

Surinkęs daug medžiagos apie Žemaitijos augalus, kun. J. Amroziejus Pabrėža ryžosi rašyti lietuvių kalba botanikos veikalą. Tai buvo sunkus darbas, nes pačiam reikėjo sukurti botaninę terminologiją lietuvių kalba, parinkti tinkamus augalų vardus. Jis rašė žemaičių tarpe, naudodamas lenkišką abėcėlę ir savą rašybą. Stambiausias jo veikalas pavadintas "Taislius auguminis, kuriame talpinas augimės, lig šiol rastosios taip mūsiškės, kaip nekurios svetsalės". To veikalo apimtis 1040 puslapių. Augalų vardai jame pateikti lotyniškai, žemaitiškai, o kai kurie net prūsiškai ir latviškai.

Kun. J. A. Pabrėža rūpinosi ir rašė daugiausia žmonių buitiniiais reikalais. Jo rankraščiuose žymią dalį užima medicinos tema-

MENO TURTAS IR SVARBA TAUTOS GYVENIME

BRUNO MARKAITIS, S.J.

Kas yra buvęs Florencijoje ir aplankęs Santa Croce, t.y. Šventojo Kryžiaus baziliką, tas prisimena, kad — be romaninės architektūros pėdsakų ir daugialypio stiliaus — ši bažnyčia yra savotiškas mauzoliejus, priglaudęs pasaulinio garso žmonių kaulus. Visokiausių asmenų čia prilaidota. Įvairiausių profesijų atstovų įmūryta į sienas ir grindis. Tačiau svarbiausią vietą šioje bazilikoje, kaip mauzoliejuje, užima meno ir mokslo žmonės. Pradėkime su Dante Alighieri. Toliau Petrarca, Galileo Galilei, Michelangelo Buonarotti, Gioachino Rossini, filosofas Bruni, politinių mokslų pradininkas Machiavelli ir kiti. Vadinasi, vyrų kūrėjai, kurių darbai praturtino tautos kultūrą, kurių vardais ir laimėjimais šandien didžiuojasi visa Italija.

Čia būtų gera proga prisiminti, kad anais senais laikais suvienytos Italijos nebuvo. Jos nebuvo nuo Romos imperijos žlugi-

tika, bet yra ir pamokymų kaip baldus dąžyti ir meniškai įrišti knygas. Tačiau didžiausios pagarbos savo krašto žmonių tarpe jis yra susilaukęs kaip žmonių gydytojas, nemokamai teikęs pagalbą.

Atrodo, kad jis buvo vienas iš tų kultūros švietimo darbuotojų, kuris nemokėjo ir nesistengė lenkti prieš didžiūnus galvos, bet dirbo pagal savo sąžinę ir nebijojo kylančios perkūnijos.

Aplamai J. A. Pabrėža savo indėliu bundančios Lietuvos kultūrai yra artimas istorikui S. Daukantui. Skirtumas tas, kad S. Daukantas, gyvendamas ir dirbdamas Petrapielyje, didžiumą savo raštų sugebėjo išspausdinti, o kun. J. A. Pabrėža, gyvendamas Žemaitijoje, neturėjo laimės spaudoje paskelbti savo vertingų darbų, kurie pasiliko tik rankraščiuose. Tačiau jis pagarsėjo kaip geras pamokslininkas, mokytojas, gyvu žodžiu švietęs žemaičius.

mo iki 1870 metų, kada Roma buvo paskelbta Italijos sostine. Istorija kalba apie dviejų Sicilijų karalystę, susidėjusią iš Sicilijos ir Neapolio, kurią ilgą laiką valdė burbonų dinastija. Skaitome apie popiežišką valstybę, kurią jos saulėleidyje buvo okupavusios Napoleonų kariuomenės. Žinome apie laisvuosius Venecijos ir Genujos miestus, apie savotišką Florencijos demokratiją, kuri vėliau išvirto į diktatūrą. Neužmirškime Milano kunigaikštijos, kurią kaip ir visą Apeninų pusiasalio šiaurę, po Napoleono karų buvo užėmusi Austrija. Be to, anais laikais pats žodis "italas" su šiandienine sąvoka ir prasme neegzistavo. Italija gimė prieš gerą šimtą metų su Garibaldi ir jo raudonmarškiniais taip, kaip suvienyta Vokietija pasirodė Europos politinėje tikrovėje ir žemėlapyje su Bismarku. Iš visa tai gal sektų išvada, kad mums būtų ne pro šalį dažniau žvelgti į valstybę, jos vystymąsi ir tęstinumą ne tik dabarties tragedijoje, bet taip pat ir istorijos perspektyvoje. Juk, sakykime, Ticijanas priklausė Dožų Venecijai, Leonardo da Vinci Sforcų Milanui, Michelangelo Medici Florencijai. Šiandien jie visi laikomi ir vadinami italais, lyg tai anų senų laikų istorija, valdžios, politika, teritorijos būtų buvę tokios pat kaip šandien.

Dabar mums peršasi tolimesnės išvados. Pirmoji. Menas (žinoma, ir mokslas) tautos istorijoje užima nepaprastai svarbią vietą. Juo matuojamas tautos genijus, nusakomas charakteris, aptariama kultūra ir pagrindiniai civilizacijos veiksniai. Antroji išvada. Meno paminklai, net ir po tautos mirties — prisiminkime tik majus, actekus ir inkus — su pagarba, jėga ir nemirtingumu tebekalba apie šias nors nepilnai išsivysčiusias kultūras, kai tos tautos, tautelės ir giminės seniai dingo nuo žemės veido. Trečioji išvada. Pažvelkime į turizmą, į keliavimą bent šio šimtmečio rémuose. Ar turistų dėmesys daugiausia nekrypsta į tas valstybes, tuos miestus ir vietas, kur daugiausia meno paminklų, į gausiausia žmogiškosios kūrybos grožio, kur genialūs šedevrai veria akį, ramina širdį, pakelia mintį į dausas, o vaizduotei duo-

da sparnus? Retas keleivis vyksta į Romą, Paryžių, Londoną, kad išgirstų ir patirtų, kaip sprendžiamos valstybinės, ekonominės ir politinės problemos parlamente ir senate.

Mūsų tautos ir valstybės tragedija — šios temos rėmuose — glūdi čia, kad ilgus amžius mus vargino ir žudė ne tik gaisrai, maras, badas, bet ypač karai ir invazijos. Kaip žiauriai Lietuvą nuterėjo švedai, kiek meno ir istorijos brangenybių išsigabeno. O kiek sunaikino. 18-me amžiuje — viename įsiveržime į Lietuvos teritoriją — rusai išvežė tik iš Vilniaus 1000 vežimų, prikrautų įvairiausių meno turtų. O kur vėlesni laikai, kai Napoleonas ir jo gausinga kariuomenė alino Lietuvą. Lietuvos valstybės metrika, siekianti karaliaus Mindaugo laikus, buvo išparceliuota po įvairius kraštus. Turbūt daugiausia jos yra Rusijoje. Daug svarbiausių dokumentų iki šios dienos tebeguli Vokietijos, Švedijos, na ir Lenkijos valstybinuose archyvuose. Kad Lietuvoje tiek maža liko meno turto, tai nereiškia, kad jo nebuvo.

Lenkai ne retai yra tvirtinę, kad jie Lietuvai yra davę savo kultūrą. Bet tas tvirtinimas yra maža kuo pagrįstas. Iš tikrųjų mes Lenkijai daugiau davėme. Prisiminkime Jogailą ir Jogailaičius, kurių dinastija atnešė Lenkijai aukso gadynę. Jai mes atidavėme savo didikus, o su jais nemaža meninio ir kultūrinio turto. Žinome, kad keletas didžiausių Lenkijos ražytojų yra lietuvių kilmės. Taip pat žinome, iš kur Pilsudskis kilęs. Tai tik keli faktai.

Antra vertus, mūsų architektūrinis menas yra iš esmės renesansinis, kai kur barokiškas. Senasis Vilnius yra labai panašus į senąją Florenciją. Autentiškame lietuvių liaudies mene ir bendroje tautos kūryboje nerandame nei slavizmo, nei germanizmo, nei skandinavų įtakos.

Ar ne nuostabu, kad lietuvis, iš visų puolių puolamas, įtaigaujamas ir naikinamas, pasiliko nenugalimas ir, bent savo kūrybine išraiška, nepriklausomas ir savarankiškas — su savo veidu ir su savo charakteriu. Mums, gyvenantiems už savo krašto ribų, reikia

DIEVO LAUKINĖJE GAMTOJE (II)

ANICETAS TAMOŠAITIS, S.J.

RUOŠIUOSI APALAŠŲ TAKUI

Vienas anglų vyskupas ir geras žodžio meistras, Jonas S. Vaughan, savo pamokslų rinkinyje nurodo, kad esama dviejų rūšių teologijos. Teologija, sako jis, yra mokslas apie Dievą. Ji surašyta daugybėje mokslo veikalų ir storų dulkėtų tomų, kurie randami seminarijų, universitetų ir viešųjų bibliotekų lentynose. Bet teologija taip pat randama po atviru dangumi, kalnuose ir giriose, jūrose ir upėse, ypač žvaigždėtuose skliautuose, kurie sužiba viršum mūsų galvos. Iš tikrųjų visa gamta yra tartum kokia didinga knyga, pasakojanti apie Dievą, parašyta ir iliustruota jo paties ranka. Gerus ir gražius vyskupo žodžius galime vainikuoti prisiminimu, kad iš šios knygos žmonės apie Dievą mokė ir mūsų Atpirkėjas.

Kunigui patariama protarpiais savo turimas teologijos žinias pakartoti ir pagilinti. Todėl praėjusios vasaros atostogas nutariau praleisti ten, kur šios Dievo parašytos knygos Amerikoje dar yra likęs gerokas neapgadintas gabalas — Apalašų kalnuose, ilgu kaspiniu nusitiesusiuose per 13 rytinių valstybių. Suprantama, tokiems džiugiems kursams reikia truputį pasiruošti, nes kitaip jų metu gali būti stipriai rūškanas veidas.

Svarbiausias ruošimosi darbas tenka galvai ir kojoms: galvai — suplanuoti, ko kelionei pasiimti, kojoms — užsigrūdinti, kad

kovoti už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę visais mums prieinamais būdais ir priemonėmis. Tačiau nepamirškime meno turto ir meno svarbos. Taip pat nepamirškime istorinio fakto, kad joks kūrėjas nieko rimtesnio ir didesnio nesukuria, jei jis savo menui nepaaukoja viso savo gyvenimo. Drąsiname ir remiame grožinės literatūros kūrėjus. Ar ne laikas būtų skirti daugiau dėmesio ir kitų menų kūrėjams?

be vargo, nesiskųsdamos tarnautų, nuo ryto iki vakaro nešdamos keliautoją ir jo kuprinės krūvį grubiais, kalnuotais, duobėtais, balotais takais arba kur visiškai nėra jokio tako. Trumpai, galva ruošiasi planuodama, o kojos — žingsniuodamos.

Dėl pasiimtinių daiktų galvos daug lauzyti nereikėjo: keliavus dviračiu ir su juo trejetą ketvertą savaitių dieną naktį likdavus po atviru dangumi, buvo iš patirties aišku, kas su savimi turėti svarbu. Tik čia teko dar radikaliau braukti lauk iš sąrašo visa, kas nebūtina. Mat dviračiu važiuojant pasiimti daiktai spaudžia ne kūną, bet padangas, o keliautojo judesius veikia tik netiesiogiai. O pėsčiam žingsniuojant jų svoris betarpiškai krinta į pečius ir kojas. Gal jokiai kitai kelionei, kaip pėsčiojo, taip negalioja ši praktiška taisyklė: prieš išvykstant susidėti ant lovos, stalo ar grindų tuos daiktus, kurie laikomi kelionei labai svarbiais, tada pusę iš jų atskirti ir palikti namie; vėliau pamatoma, kad net taip negailestingai išrąvėtų daiktų pakanka su kaupu.

Tad ruošimosi galvai kaip ir nebuvo, nebent susiorganizuoti žemėlapius. Bet ruošimosi kojoms reikėjo įdėti. Miestiškas gyvenimo stilius jas padaro plonaodes, glebnas, neįdirbtas raumenimis. Tokiomis neparuoštomis išėjus, sunkoki ir standūs kalnų kelionės batai per kelias valandas pritrintų pūslių, paraližiuojančių ir tolimesnės kelionės džiaugsmą, ir tempą. Būtų kelijama spjaudantis, keiksnuojant, kas kelintas žingsnis išsišiepiant ar sukandant dantis. O anokie batai keliavimui laukine gamta reikalingi, nes gerai gina kojas nuo susitrenkimo į akmenis, kyšančias šaknis, savo poaukščiais aulais apjuosę kulkšnis, saugo nuo išsinarinimo, neslystančiais vagotais padais iš specialios medžiagos tartum siurbte siurbiasi prie kopiamos uolas. Kelias savaites prieš kelionę su tokiais batais kone kasdien išeidamas po 4—6 mylias pavaikščioti, dažnai su pilnu kuprinės krūviu ant pečių, savo kojas buvau kaip reikiant užgrūdinęs. Laiko šitoks vaikščiojimas negaišina, nes gerina sveikatą, ilgina amžių ir į dvasią atskraidina daug naudingų minčių, kurios šiaip gal

net neateitų, bent ne taip gausiai. Aplamai paimtas organizmas, jutau, buvo neblogai tokiam keliavimui paruoštas dviračio sporto.

Kaip Apalašų tako keliautojai maitinasi? Su maistu daro įvairiai. Vieni eina apsirūpinti jo atsargomis į netoliese pasitaikančius miestelius: ten arba perkasi, arba atsiima iš pašto savo pačių ar giminių pasiunčiamą paketais. Kiti maisto iš anksto pasislepia žemėje — tose vietose, kur taką pro tarpiais kerta koks nors vieškelis ir tokiu būdu galima privažiuoti automobiliu. Aš nutariau maistu apsirūpinti dar kitokiu būdu, nedaug kieno tenaudojamu: gyventi iš pačios gamtos. Maine valstybės žemėlapis rodo, kad ji tiesiog prisėta ežerų ežerėlių ir išvogta upelių, kuriuos kelionės brošiūros sako esant labai žuvingus. Todėl pasiimta į kelis gabalus išardoma meškerė žadėjo pateikti į mano stalą šviežiausios ir skaniausios žuvies. Ten, be to, atrodė gausu kitų dviejų gardėsių, šiaip gaunamų tik rinktiniuose restoranuose, ir už nežemą kainą. Tie du gardėšiai yra varlių kojos ir vėžlių sriuba (bei pati mėsa). Spėjau, kad mano vaišių stalui ten bus apstu dar vieno epikūriško patiekalo — sraigų, kurios kiekvienam gastronomui žinomos prancūzišku vardu *escargots*. Pagaliau augalų pasaulis nusimanančiam teikia puikiausių salotų, šakniavaisių ir kitų gėrybių. Kas Dievo duotas valgomas gamtos dovanas pažįsta, tas joje vasarą ne badmiriauja, o puotauja, kaip vykusiai nurodo vienas daug kam žinomas šios srities autoritetas Bradfordas Angier. Dėl visa ko nutariau turėti ir žemėje iš anksto pasislėpęs maisto atsargų.

Bus niekinamai pasišaipančių, kad jie tai negalėtų tokiu būdu maitintis "žolelėmis ir šaknelėmis". Daug ką galima į tai atsakyti. Viena, su pasigailėjimu žiūrintys į "maitinimąsi žolelėmis ir šaknelėmis" patys ieško tų žolelių ir šaknelių pagalbos, kai susergera, nes jos yra didžiausias vaistų šaltinis sveikatai atstatyti, kaip žmonės nuo seno yra patyrę. Antra, kas kita yra jų valgomi kalafijorai, rubarbarai, šparagai, salotai, rūgštynės, salierai, špinatai, svogūnai, ko-

Kun. Anicetas Tamošaitis, S.J., prie motociklo netoli savo vardo miestelio Kvebeko provincijoje pakeliui į Apalašu kalnus.

pūstai, bulvės, morkos, porai, ropės, ridikėliai, burokai, jei ne žolės ir šaknys? Trečia, laukinė gamta teikia ne vien "žolelių ir šaknelių", bet taip pat gausybę uogų, kitokių vaisių, grybų, sėklų, riešutų, syvų, prieskonių, nebekalbant apie žuvis, žvėris ir paukščius — taigi skaniausio deserto, prakando, pagrindinio patiekalo, sveikatingo kavos ir arbatos pakaitalo, į kuriuos niekur neprivarėta nei cukraus, nei riebalų, nei kafeino, nei chemikalų, nei dirbtinių dažų, kurie visi joja ant sprando moderniajam žmogui, kelia komplikacijas organizme ir spartina jo žingsnį į kapus.

SU ILGESIU Į KELIONĖS TIKSLĄ

Kelionei reikalingi daiktai buvo iš anksto supakuoti kuprinėje. Atėjęs pirmajai su ilgėsiu laukiai atostogų dienai, liko ją tik prisirišti užpakalyje savęs ant motociklo ir pasileisti į rytų pusę — Maine valstybę. Lazdą (kuri keliaujančių su kuprine yra maždaug tokio ilgumo, kaip vyskupo) turėjau prisikabinti iš šono, nes buvo per ilga imtis skersai. Šalia jos turėjau pasikabinęs ir lengvą, šmaikštų kastuvą vietomis pasislėpti žemėje maisto atsargų. Motociklą planavau palikti pas kokį nors patikimą žmogų Millinocket miestelyje, arčiausiame prie Katahdino kalno, nuo kurio Apalašų takas šiaurėje oficialiai prasideda.

Nuvažiuoti pasirinkau pro Kanados pusę, o grįžti — pro Amerikos. Pakeliui per-

nakvojau pas gimines kanadiškėje Šv. Kazimiero lietuvių parapijoje. Jų namuose visuomet esu mielai laukiamas ir priimamas svečias. Kitą dieną jau buvau Kvebeko provincijoje, kuri dėl prancūzų įtakos tuojau išsiskiria ne tik gyventojų kalba bei charakteriu, bet ir pačių vietovių veidu, krintančiu į akį ypač miesteliuose. Daug kas ten pakutena širdį kaip sava lietuviui, suaugusiam su kontinento Europa. Kvebeko žemėlapyje netoli pravažiuojamo kelio pastebėjau miestelį, pavadintą mano globėjo vardu — Šv. Aniceto, St.-Anicet. Aišku, kad negalėjau jo neaplankyti. Gal tai vienintelė šiuo vardu vietovė visame pasaulyje.

Įvažiavęs atgal į Ameriką netoli Maine valstybės, apsirūpinau jos leidimu žvejoti ir pradėjau strateginėse vietose, kur Apalašų taką kerta vieškeliai, pasislėpti maisto atsargų. Tarpe kitų valgomų daiktų, visur pasislėpiau žemėje po vieną ar du džiovintus lietuviškus sūrius, kurių man buvo prigaminusi viena tikrai aukso širdies tautietė Čikagoje. Šalia maisto, kiekvienoje ar kas antroje vietoje pridėjau kuro krosnelei, žvakę, popierinių skepetaičių, kišeninės lempučių baterijų. Nors tas atsargas slėpiau tik penkiose vietose, bet tam reikėjo kone dviejų dienų, nes dėl kalnų reikia važiuoti dideliais vingiais. Kalnai (o su jais slėniai ir vieškeliai) driekiasi maždaug iš šiaurės į pietus, o Apalašų takas Maine valstybėje raitosi iš rytų į vakarus. Todėl nors pačiu taku viena strateginė vieta nuo antros palyginti ne taip jau daug nutolusi, vieškeliu nuo vienos į kitą nuvažiuoti galima tik darrant dideles, ilgas kilpas. Slėpdamas maisto atsargas patyriau, kad kastuvas kaip ir nereikalingas, nes daug greičiau ir parankiau jas palikti po akmenimis, kurių visur radau iki valiai. Aišku, jog reikėjo lapelyje popieriaus nusibraižyti kiekvienos vietos planą, po kokiais akmenimis, prie kurio medžio maistas paslėptas, kad vėliau galėčiau jį atrasti.

Visa su maisto atsargomis sutvarkęs, atvažiavau į Millinocket miestelį palikti motociklo. Dairiausi, kur galėčiau pradėti klausti, pas ką geriausiai palikus. Žiūriu —

netoliese atviros ugniagesių būstinės durys, prie jų ant suolo sėdi du tarnautojai. Jau beveik temo. Pasisveikinęs sakau savo reikalą: esu iš Čikagos, atvykau gerą trejetą savaičių eiti Apalašų taku; ar jie negalėtų patarti, kur jų mieste palikus motociklą. Pridėjau, kad už vargą su mielu noru tiek ir tiek sumokėsiu. Vienas ugniagesių atsakė sutinkąs pats jį savo dideliame garaže pasaugoti. Kada grįšiu iš kelionės, jei nebus jo tarnybos valandos, iš ugniagesių būstinės radijo telefonu jis pasiekiamas bet kuriuo dienos ar nakties metu. Padavė užrašęs man savo vardą, pavardę, adresą ir telefoną, užsirašė ir mano, taip pat kur pranešti, jei man bekeliuojant kas atsitiktų ir nebepasirodyčiau. Duodamo atlyginimo tuo tarpu nepriėmė, nes man pačiam gali pasidaryti trumpa su pinigais. Geresnės ir saugesnės vietos palikti motociklui nebegalėjau rasti.

Maine valstybėje gana daug ežerų, upių ir vietovių tebevadunami indėnų vardais, kurių ne visus lengva ir ištarti. Čia tik keletas pavyzdžių: Nehumkeag, Nessowadnehunk, Pemadomcook, Passagassawaukeag, Penneesseewassee, Molechunkamunk, Wasataquoik. Millinocket miestelis, kur palikau motociklą, indėniškai reiškia "daugelį salų" (nes ten sueina keli ežerai). Ir Katahdino kalnas, nuo kurio Apalašų takas pradeda raitytis, yra indėnų kilmės — reiškia "didžiausią kalną". Kalnas iš tikrųjų masyvus, pasitraukęs į šalį nuo kitų, ir vienas kelių aukščiausių visame Apalašų take. Jį supa didžiulis 200.000 akrų pločio Baxter valstybinis parkas, pavadintas nuo buvusio Maine valstybės gubernatoriaus Parcivalio P. Baxter, kurio jis yra dovana.

Dar prieš atsirandant greitkeliams, kai pats automobilis dar tebebuvo palyginti retenybė, šis vyras įžvelgė, kad Katahdino apylinkės su savo laukinės gamtos žava smarkiai nukentės, jei nebus imtasi žingsnių jos išsaugoti, kol dar yra laiko. Jis penkis terminus tarnavo savo valstybės seime ir du terminus valdė ją kaip gubernatorius. Tuo metu pakartotinai kreipė savo seimo kolegų ir įtakingų piliečių dėmesį į tas apylinkes kaip didelę brangenybę. Tačiau šie dėl įvai-

rių priežasčių nesijudino ko nors imtis, kad būtų išsaugota ateities kartoms. 1925 m. jis iš savo ilgametės aktyvios tarnybos valstybei pasitraukė, bet žinojo, kad reikia ką nors daryti tam, galima sakyti, šiaurinių miškų gamtos brangakmeniui išsaugoti. Nutarė naudoti savo paties privačias lėšas. 1930 m. įsigijo netoli 7.000 akrų, kuriuose buvo Katahdino kalnas, ir tą savo nuosavybę užrašė Maino valstybei — su sąlyga, kad bus laikoma ir naudojama kaip laukinės gamtos šventovė. Vėliau jis dar pripirko savo lėšomis žemės, padidindamas parko plotą iki 200.000 akrų. 1931 m. Maine valstybės seimas iš dėkingumo šiam didžiam ir dosniam vyrui parką oficialiai pavadino jo — Baxter — vardu. Jo vardu pavadinta ir Katahdino kalno viršūnė — Baxter Peak.

PRIE KATAHDINO KALNO

Prie to kalno papėdės Millinocket miestelyje pernakvojus, laukų keliais mane nuvežė iš vakaro užsisakytas taksis, rytą pristatęs su pavyzdingu punktualumu. Jo šoferis, labai mielo būdu mainietis, paaiškino, jog sulygta kaina aukštoka todėl, kad jis, veždamas keliautojus prie Katahdino kalno, prarandąs jau kelintą duslintuvą. Maine valstybė šio žymaus kalno aplinką, pagal gubernatoriaus Baxter pageidavimą, yra pasiryžusi išlaikyti gražiai primityvią. Artėjant prie kalno, ypač pervažiaus jį iš tolo supančio parko ribas, netrukdo pasirodyti, kad ir keliai užlaikomi tikrai pagal šio pasiryžimo dvasią: labai primityvūs, su išlindusiomis medžio šaknimis ar iš žemės kyšančiais akmenimis. Suprantama, kad visa tai automobilio apačioje prikabinamam duslintuvui neišeina daug į sveikatą.

Atvykstančius į parką prie vartų sargas užregistruoja, įteikia žemėlapių ir lankymosi taisykles. Registravimasis reikalingas lankytojų saugumui. Kaip sakyta, parko plotas milžiniškas — 470 kvadratinų kilometrų, su laukinėmis giriomis, kalnais, kur lengva pasiklysti, ištiktam nelaimės likti be pagalbos. Nesiregistravus, niekas apie tave nežinos, ir tavęs nepasiges, neieškos. O užsirašius ir nurodžius, kur einama, kada apytik-

Algirdo Grigaičio nuotraukos

Algirdo Grigaičio nuotraukos

Vilniaus universiteto 400 metų sukaktį minint (II)

Vincas Maciūnas

Vilniaus universitete itin buvo puoselėjami gamtos ir realieji mokslai. Prof. Stanislovas Jundzilas didžiai nusipelnė, rinkdamas ir tyrinėdamas Lietuvos augmeniją. Jo pastangomis Vilniaus botanikos sodas tapo vienu iš puikiausių Europoje ir turėjo dau-

riai planuojama grįžti, ilgiau po to laiko nepasirodžiusiojo parko pareigūnai nedelsdami ima ieškoti. Šioje srityje jie turi daug patyrimo.

Prie lankymosi taisyklių gaunamas pridėtas lapas apie elgesį su meškomis, kurių parke esama apie šimtą. Jo kalnuotas paviršius, platūs miškai ir gausoki vandenys teikia lokiams puikias gyvenimo sąlygas. Pavasarį ir vasarop jie čia randa maitinimuisi sultingų žolių ir kitokių žalumynų; vėliau vasarą prisirpsta aviečių ir mėlynių; rudenį jie metasi į riešutus ir kitas uogas. Laukinės juodosios meškos žmonėms pavojaus nekelia, dūlina nuo jų šalin. Bet meška turi didelę silpnybę niekada neatsisakyti lengvai gaunamo maisto. O kai įpranta jo gauti, tada ir lenda prie žmonių, tuo pačiu darydamasi jiems pavojinga. Todėl lape parko lankytojai išpėjami neduoti pamatomoms meškoms maisto, visas jo atliekas sąžiningai sudėti į specialias dėžes, kur šie žvėrys negali prieiti.

giau kaip 6500 augalų rūšių. Taip pat vienas iš turtingiausių buvo ir Vilniaus universiteto mineralogijos rinkinys, turėjęs apie 20.000 vienetų. Pažymėtinas yra ir 60-ties meteorologinio stebėjimo stočių tinklas, bene didžiausias tuo metu visame pasaulyje, suorganizuotas Vilniaus universiteto prie mokyklų ir jo prižiūrimas. Rusų mokslo akademija ir Švietimo ministerija, labai įvertindama Vilniaus universiteto darbą, rekomendavo tokias meteorologines stotis steigti prie visos Rusijos mokyklų.

XIX amžiaus pradžia mūsų kultūros istorijoje įdomi ne tik aukštu moksliniu Vilniaus universiteto iškilimu, bet ir tuo pat metu pasireiškusiu lietuvišku literatūriniu sąjūdžiu. XVIII amžiuje, kai Mažojoje Lietuvoje savo nemirtingus hegzametrus kūrė Donelaitis, Didžiojoje buvo tikri mūsų raštijos nuopuolio laikai. Joje vyravo tokie leidiniai, kaip garsioji *Bromą atverta ing vieč-nastj*, kurios kalba buvo taip prišiukšlinta lenkiškais skoliniais, kad dabar sunkiai besuprantama, lenkiškai nemokantiems. Betgi

— Jei mešką myli ir nori, kad liktų parke, jos nešerk, — dedama į širdį lankytojui.

— Ėmusi maisto elgetauti dėl pavojaus turės būti išvežta arba sunaikinta.

Kitos protingos taisyklės išpėja, dėl meškų jokių būdu neimti maisto naktį į palapinę; nesiruošti nakvynės arti vietų, kur virta; nakvojant ne prie automobilio ar jo neturint, maistą ir kitus stipriau kvėpiančius daiktus pakabinti tarp dviejų medžių, kad nepasiektų.

Užkopti į Katahdino kalną ir sugrįžti atgal užima didžiąją dienos dalį. Šiam tikslui ir paskyriau pirmąją savo Apalašų kelionės dieną. Papėdėje iš trijų pusių įruoštos stovyklos lankytojams. Iš tos, kur pradėjau kopti, prie kalno akmenyje yra bronzos lenta su šiais gubernatoriaus Baxter žodžiais: Žmogus gimsta mirti. Jo darbai tesitęsia trumpai. Pastatai trupa, paminklai genda, turtai dingsta. Bet Katahdinas su visa savo grožybe amžiams liks Maine žmonių kalnas.

XIX amžiaus pradžioje susirado nemaža literatų, ypač Žemaičiuose, kurie norėjo parodyti, kad, Simano Stanevičiaus žodžiais betariant, "taip gražiai ir dailiai gal žemaitiškoj kalboj ką nors rašyti ir aukštas giesmes ar dainas dainuoti, kaip ir kitose jau išdailintose kalbose". D. Poška, A. Klementas, pats Žemaičių vyskupas kunigaikštis J. A. Giedraitis, S. Valiūnas, S. Stanevičius, Aukštaičiuose A. Strazdas (čia tik žinomesnius vardus suminėjome) lietuviškai rašė eiliuotus laiškus, satyras, epigramas, pasakėčias, istorines dainas, odes, idiles. Rūpindamiesi savo gimtąja kalba, tas pats D. Poška, L. Uvainis, Kiprijonas ir Kajetonas Nezabitauskiai, A. Butkevičius, S. Stanevičius, J. Plateris ir dar kiti tyrinėjo lietuvių kalbą, sudarinėjo jos žodynus, rašė gramatikas. Vienas kitas, pvz. Simanas ir Emerikas Stanevičiai (nebroliai), rinko lietuvių liaudies dainas. Vėlgi dažnas domėjosi Lietuvos istorija ir stengėsi kelti jos garbę. Tą lietuviškąjį patriotizmą savotiškai simbolizavo Poškos Baublys, pirmasis mūsų senienų muziejelis, pagarsėjęs ir už Lietuvos ribų. Jis buvo aprašytas Vilniaus ir Varšuvos spaudoje, o A. Mickevičius prisiminė jį savo *Pone Tade*.

Suminėjome keletą vardų. Ne visus juos dabar ir žinome. Tik viena žinome, kad lietuviškasis ano meto sąjūdis buvo aiškus ir stiprus. Reiškėsi pirmieji lietuvių tautinio atgimimo daigai. Studentas Daukantas tvirtino: "... kas yra linksmesniai žmogui, jei ne kalba, kurią išmokęs nuo tėvų, motinų, namie augdamas", o žinomosios *Birutės* dainos autorius S. Valiūnas ragino: "Mes ... savo keliu bėkim ir, jog gimėm žemaičiais, neišsižadėkim".

Savaime ateina mintis, ar tasai mūsų tautinis priešaušris nebuvo tada suklestėjusio Vilniaus universiteto įtakos tiesioginis padarinys. Taip betgi nebuvo. Jei senoji lotyniškoji jėzuitų akademija apskritai buvo kosmopolitinio pobūdžio, tai Vilniaus universitete vis labiau stiprinosi lenkų patriotinė dvasia. Ta linkme jauėjo visa Edukacinės komisijos XVIII amžiuje pravesta švietimo reforma. Žuvus galingų kaimynų pasidalin-

tai valstybei, susirūpinta gelbėti nuo pražūties tautą; beje, ano meto valstybininkams tai buvo lenkų tauta. Vilniaus universitetas, vadovaujamas tokių lenkų patriotų kaip rektorius Jonas Sniadeckis ir Vilniaus mokslo apygardos globėjas kunigaikštis K. Čartoriskis, buvo tapęs, pačių lenkų istorikų teigimu, to meto lenkų intelektualine sostine. Žymusis lenkų veikėjas H. Kollatajus rašė Sniadeckiui: "Jeigu Vilniuje nebūtų sužibusis šviesa, tai gal būtų visai užgesusi lenkams ir jų kalbai". Aišku, kad tokiai institucijai negalėjo rūpėti lietuvių kalbos gaivinimas ar juoba lietuvių tautinės sąmonės žadinimas. Betgi netiesioginis Vilniaus universiteto poveikis yra neabejotinas. Juk anas lietuviškas sąjūdis buvo galimas tik kultūrinių interesų turinčioje visuomenėje, o Vilniaus universiteto dėka kultūrinis lygis visoje Lietuvoje sparčiai pakilo.

Reikia dar pažymėti, kad Vilniuje buvo profesorių, kurie daugiau mažiau domėjosi lietuvių kalba, o kai kurie netgi patys ją mokėjo. Štai pvz. matematikos profesorius žemaitis Zacharijas Nemčevskis parašė prancūzų geografo C. Malte-Bruno veikalui apie Lenkiją (1807) straipsnį apie lietuvių kalbą. To paties Nemčevskio iniciatyva 1810.XI.15 mokslinėje universiteto sesijoje buvo paskaityti D. Poškos lietuviški eilėraščiai. Palanki tų profesorių, kurie suprato lietuviškai, nuomonė buvo įtraukta posėdžio protokolan, o jo nuorašas nusiųstas Poškai. Suprantama, kokį didelį įspūdį turėjo tai padaryti Poškai, o drauge pakelti respektą lietuvių kalbai tiek jo, tiek jo draugų literatų akyse.

Vilniaus universiteto bibliotekininkas ir populiarus Vilniaus veikėjas Kazimieras Kontrimas buvo įteikęs raštu siūlymą steigti universitete lietuvių kalbos katedrą, lektorium rekomenduodamas žemaičių bajorą Leoną Uvainį, apie kurį ir Vilniuje žinota kaip apie rimtą lietuvių kalbos tyrinėtoją. Artimus ryšius su Žemaičių literatais užmezgė rusų kalbos ir literatūros profesorius ukrainietis Jonas Lobjka, kuris 1823 m. nuvykęs Žemaitijon aplankė Pošką, Uvainį, kan. Kiprijoną Nezabitauskį ir kitus, ragin-

damas domėtis lietuvių kalba ir krašto istorija. Poška susirašinėjo ir su žymiuoju istoriku prof. J. Leleveliu. Pastarojo žodžius, kad visiems yra galima tyrinėti tautas istoriškai, betgi kalbos tobulumus ir ypatybes tirti dera patiems tautiečiams, Poška pasižymėjo kaip motto vienam savo rašiniui. Tai buvo aiškus paskatinimas lietuviams patiems tyrinėti savo gimtąją kalbą.

Tuos kelis pavyzdžius suminėję, matome, kad lietuvių literatai Žemaičiuose turėjo paskatinančių ryšių su Vilniaus universiteto profesoriais. Dar daugiau jų turėjo Vilniaus studentai, besidomintieji lietuvių kalba. Trečiame XIX amž. dešimtmetyje jų susirado gražus būrelis. Veikliausias iš jų buvo Simanas Stanevičius, ligi šiol į chrestomatijas tebededamų pasakėčių "Arklys ir meška" ir "Aitvarai" autorius. Jis buvo plačių lituanistinių interesų. Rašė ne tik lietuvišką poeziją, bet ir tyrinėjo kalbą, perspausdino vieną seną gramatiką, taip pat M. Daukšos postilės ištraukas ir Donelaičio pasakėčias, užrašinėjo dainas ir išleido parinktai gražių dainų rinkinį. Jo artimas kolega Kajetonas Nezabitauskis išleido pirmą iliustruotą lietuvišką elementorių, prie kurio pridėjo lietuviškų leidinių sąrašą, tuo būdu tapdamas vienu iš pirmųjų mūsų bibliografų. Domėjosi lietuvių bibliografija ir jaunutis grafiukas Jurgis Plateris. Yra išlikęs jo lietuviškas rankraštis apie XVII amž. Londone išspausdintą lietuvišką bibliją. Tyrinėjo jis, neabejotinai savo korepetitoriaus S. Stanevičiaus paskatintas, lietuvių kalbą ir tikėjosi, kad "kalba lietuviška jau jau kaip žolynas pavasarėje žaliuoti iš naujo pradės". Tebegyveno Vilniuje už juos vyresnis S. Daukantas, 1822 m. lietuviškai rašęs savo pirmąjį Lietuvos istorijos veikalą, kurį dabar skaitome lyg kokią heroinę poemą apie garbingą gimtojo krašto senovę. Su jais ryšius palaikė, nors pats nestudentas, Vilniaus katedros vicekantorius kun. V. Valmikas, drebinęs katedros skliautus savo fenomenaliu bosu. Jis ne tik buvo didelis lietuvybės mylėtojas, bet ir atkakliai kovojo (deja, nesėkmingai) su cenzūra, kad išspausdintų Strazdo ir Slavikų klebono kun. Rapolo

Aleknavičiaus lietuvišką poeziją, o taip pat bazilijonų vienuolio kun. Aleksandro Butkevičiaus lietuvių kalbos gramatiką.

Čia nurodėme tik svarbesnius lietuviškais dalykais besidomėjusius studentus. Jų buvo daugiau, ir jų visų lietuviškas nuotakas geriausiai, išreiškė S. Stanevičius savo eilėraštyje "Šlovė žemaičių". Pacituosiu kelis posmus:

Mačiau Vilnių, šauną miestą,
Seną mokslų gyvenimą,
Nuo žemaičių beapsėstą,
Ir jų tikrą sutarimą.

Šlovė visus sujudino
Gera tėviškei daryti,
Ir, ką amžiai pagadino,
Čėsas yra sutaisyti.

Daugel metų sviets rokavo,
Mūsų žemė kaip pražuvo,
Kaip užmiršo kalbą savo
Ir užmiršo, kuomi buvo.

Tarp žemaičių vis atgijo
Garbė tėvų ir liežuvis,
Meilė tarp jų išsiliejo,
Prasidžiugo ir lietuvis.

Sveiks, Ringaude, mūsų tėve!
Sveiks, Mindaugė, karaliūnai!
Garbę jūsų skelbdink, Dieve,
Kuri linksmin mumis nūnai.

Sveiks būk, senas Gediminas!
Sveiks, Algirde galingiausias!
Sveiks, Keistutai minėtinas,
Iš žemaičių ko stipriausias!

Buvot lig šiol užmiršime
Dėl daugumo neprietelių,
Štai žemaičių surinkime
Šlovė jūsų prisikėlė.

Išsamiau tos giesmės nekomentuodami, ribosimės keliomis pastabomis. Daugeliui tada atrodė, kad lietuvių kalba, bevartojama bemaž tik liaudies, jau nykstanti ir mirštant. Anot Stanevičiaus, "sviets rokavo, mūsų žemė kaip pražuvo, kaip užmiršo kalbą savo". Tai užgavo Stanevičiaus lietuviškąjį patriotizmą, ir jis karštai ragino: "Ką amžiai pagadino, čėsas yra sutaisyti". Jis labai džiaugėsi matydamas, kad "tarp žemaičių vis atgijo garbė tėvų ir liežuvis". Ne jis vienas tai matė. Lygiai džiaugėsi jo kolega

Nezabitauskis (savo elementoriuje): "...tame palaimintame dėl mokslo laike atsirand daugel garbingų vyrų visose šalyse žemaičių, trokštančių šelpti prigimtą liežuvį ir išliuosuoti aną iš to užmiršimo ir paniekinimo, kuriame lig šiolei buvo".

Padrąsintas to "garbės tėvų ir liežuvio" atgijimo, Stanevičius baigia iškilmingu ir tautinio pasitikėjimo bei išdidumo kupinu posmu:

Veizdėk, sviete nusimineš,
Kas ten šiaurėj atsitiko, —
Lietuvos senos giminės
Pražuvime sveikos liko.

Patraukia mūsų dėmesį viena įdomi smulkmena. Prie "Šlovės žemaičių" pažymėta parašymo data: 1823 m. rugpjūčio 3 d. Prie kitų toje pat knygelėje spausdintų Stanevičiaus eilėraščių datų nėra, ir apskritai tokios tikslios datos retai tenurodomos. Savaiame ateina mintis, kurią jau prof. V. Biržiška buvo iškėlęs, ar tik nebus tą dieną įsteigta žemaičių studentų kuopelė, o ta proga Stanevičius ir bus parašęs "Šlovę žemaičių". Rašė Stanevičius, kad karaliūno Mindaugo ir kitų, dėl daugumo neprietelių užmirštųjų, šlovė prisikėlus "žemaičių surinkime". Stanevičiaus amžininkų Daukanto ir Valančiaus raštuose žodis "surinkimas" vartojamas vietoj dabartinio "susirinkimas". Stanevičius galėjo pavartoti tą žodį ir sambūrio ar net draugijos prasme. "Šlovė žemaičių" gal ir galėjo būti tokio žemaičių "surinkimo" ar susirinkimo daina. Štai Vilniaus studentų filaretų draugijos daina buvo Ad. Mickevičiaus "Odė jaunystei", kurios recitavimu, susiėmus rankomis ir sustojus ratu, buvo baigiami filaretų susirinkimai.

Aušrininkas M. Davainis Silvestraitis *Vienybėje lietuvininkų* (1892, nr. 37) užsiminė girdėjęs pasakojant, kad Vilniaus universitete Daukanto laikais buvusi lietuviška studentų draugija, kuri dariusi susirinkimus, o jos nariai rašę lietuviškai eiles ir noveles. Betgi apie ją tik spėlioti galime, nes bent kol kas tikrų duomenų neturime. Kaip ten bebūtų, lietuviškoji studentų veikla ir universiteto profesorių ryšiai su Žemaičių lite-

ratais leidžia mums Vilniaus universitetą daugiau mažiau susieti su XIX amžiaus pradžios lietuviškuoju sąjūdžiu.

Gražiai suklestėjusio Vilniaus universiteto padangė, deja, ėmė niauktis. Ponapoleoniniais Šventosios sąjungos laikais Europoje, o juoba Rusijoje, stiprėjo reakcinė dvasia. Valdžia su įtaringumu ėmė žiūrėti į universitetus, kaip revoliucinės dvasios židinius, o tuo labiau į Vilniaus universitetą, nes jautė čia teberusenant netektos nepriklausomybės atgaivinimo viltis. 1823 m. su sekus slaptą patriotinę studentų filomatų - filaretų draugiją, buvo ne tik nubausta nemaža studentų ir atleisti keli rusų valdžiai įtartini profesoriai, bet ir pats universitetas buvo vis labiau varžomas. Lemiamas smūgis jį ištiko po 1831 m. sukilimo, kuriame dalyvavo daug studentų. 1832 m. caras uždarė universitetą. Liko iš atitinkamų universiteto skyrių suorganizuotos Medicinos-chirurgijos ir Dvasinė akademijos. Betgi neilgai: 1842 m. Vilnius ir jų neteko. Taip ir pasibaigė senojo Vilniaus universiteto istorija.

Netekęs savojo Vilniaus universiteto, Lietuvos jaunimas buvo priverstas ieškoti aukštojo mokslo kitur. Daugelis vyko Maskvon, kur nuo Vilniaus universiteto uždarymo ligi Didžiojo karo yra studijavę apie 2000 iš Lietuvos, jų tarpe žymieji aušrininkai: J. Basanavičius, J. Šliūpas, J. Jablonskis, Pr. Mašiotas ir kt. Nemaža studijavo Petrapilio (pvz. Petras Vileišis), Tartu, Kijevo, Varšuvos (pvz. V. Kudirka) ir kituose universitetuose. Visą tą laiką betgi buvo labai pasigendama universiteto Vilniuje. Deja, visi sumanymai ir bandymai jį atkurti buvo nesėkmingi. 1858 m. caras, lankydamasis Vilniuje, net nepriėmė bajorų prašymo. Po dešimties metų Vilniaus generalgubernatorius Baranovas savo ataskaitoje rašė: ". . . universitetą įsteigti aš nelaikau galimu dėl politinės krašto padėties". Po 1905 m. revoliucijos politinė padėtis palengvėjo, lietuvių kultūrinis ir visuomeninis gyvenimas sparčiai augo ir plėtojosi, lietuviškoje laikraštijoje buvo tolydžio keliamas ir Vilniaus universiteto klausimas; tuo reikalu rašė Maironis, A. Janulaitis, A. Sme-

tona ir kiti. Bet ir dabar Vilniaus universiteto steigimo norai atsimušdavo į kietą sieną. Štai ir prieš pat rusų valdžios galą Lietuvoje, Švietimo ministras 1913 m. atsakydamas dūmoje (t.y. Rusijos cariniame parlamente) į paklausimus, pareiškė, kad jis neigiamai žiūrįs į provincijos universitetus, tad ir Vilniaus universiteto steigimas atidėtinas.

Po Didžiojo karo organizuojantis nepriklausomai valstybei, savasis universitetas buvo vienas iš svarbiųjų rūpesčių. Tad jau 1918.XII.5 Valstybės taryba priėmė Vilniaus universiteto statutą, kurio pirmame straipsnyje buvo paskelbta: "Vilniaus universitetas atgaivinamas nuo 1919 m. sausio 1 d. Jis yra mokslo ir mokymo įstaiga ir 1832 m. uždarytojo Vilniaus universiteto turto paveldėtojas".

Deja, greitai netekome Vilniaus, ir ten lenkai įsteigė savąjį Stepono Batoro universitetą, svetimą lietuvių tautinėms aspiracijoms. Lietuviams teko steigti savo universitetą Kaune. Iš pradžių, 1920-1921 m., veikė Aukštieji kursai, tam tikras universiteto pakaitalas. 1922.II.13 posėdyje ministrų kabinetas priėmė tokį nutarimą: "Ministrų kabinetas, vadovaudamasis (vadovaudamasis) Vilniaus universiteto įsteigimo įstatymu ir turėdamas omenyje Steigiamajame Seime svarstomąjį projektą ir universiteto atidengimo klausimo pribrendimą ir reikalingumą, nutarė 1922 metų vasario mėn. 16 dieną atidengti universitetą Kaune".

Taigi į naująjį universitetą žiūrėta kaip į senojo Vilniaus universiteto tiesioginį įpėdinį, kurio negalėta turėti Vilniuje dėl politinių aplinkybių. Todėl ir dabar, minėdami Vilniaus universiteto steigimo 400 metų sukaktį, nepraleidžiame ir Kaune veikusio universiteto. Jis mums itin svarbus ir artimas, nes tai buvo vienas iš pačių žymiųjų nepriklausomam valstybiniam gyvenimui prisikėlusios lietuvių tautos laimėjimų.

Numatytą 1922 m. vasario mėn. 16 dieną universitetas buvo iškilmingai atidarytas, o kovo 6 d. oficialiai pradėtas pirmasis mokslo semestras. 1930 m. įstatymu jam

duotas Vytauto Didžiojo universiteto vardas, nes tais metais buvo minima Vytauto 500 metų mirties sukaktis. Beje, paties universiteto senato komisijos nuomonė buvo kitokia: "Vytautas nėra turėjęs jokių nuopelnų nei universitetą kuriant, nei apskritai Lietuvos mokslui; net atvirksčiai, tuo atžvilgiu būtų jam galima rimtai prikišti, kad tuo laiku, kada Jogaila kūrė Krokuvos universitetą lenkams, Vytautas nieko panašaus Lietuvai nesukūrė. Jei norime duoti universitetui kokį šefą, tai daug jam būtų artimesni ir tinkamesni vardai pirmųjų lietuvių mokslininkų — Simano Daukanto ir dr. Jono Basanavičiaus.

Universiteto suorganizavimas pareikalavo didelių pastangų, nes jį teko kurti, galima sakyti, visai iš nieko. Visko trūko: stigo mokslo personalo, stokojo mokslo priemonių, pagaliau net ir tinkamų patalpų buvo sunku rasti nedideliame ligi tol provincijos mieste. Vyresnieji gerai tebeprisimename paskaitų klausymo vargus ir stumdymąsi prisikimšusiuose koridoriuose. Ilgainiui, parodžius ryžto ir įdėjus nemaža darbo bei lėšų, pavyko sudaryti pakankamas universiteto darbui sąlygas. Buvo pastatyti puikūs Fizikos-chemijos instituto ir kiti rūmai, įrengtos laboratorijos ir mokslo kabinetai, suorganizuota nemaža biblioteka, pasižymėjusi turtingiausiu lietuviškų leidinių rinkiniu. Žinoma, tam reikėjo daug lėšų, o jų kaip tik labai ir labai stigo ilgos svetimųjų okupacijos nualintai ir po Didžiojo karo vargų atsistatančiai Lietuvai. Tad suprantama pasididžiavimo gaida girdėjosi rektoriaus V. Čepinskio kalboje per universiteto dešimtmečio iškilmes: "Kiti daug turtingesni universitetai, kaip pvz. Briuselio universitetas, gavo statybai lėšų iš tam tikrų Amerikos visuomenės organizacijų ir iš atskirų Amerikos turtuolių fondų didelių subsidijų. Pvz. minėtas Belgijos universitetas gavo apie 5 milijonus dolerių. Mums niekas nepadeda. Mes gyvename mūsų visuomenės, mūsų tautos lėšomis; ir man čia malonu priminti, kad dabartinis ministeris pirmininkas, kalbėdamas vieną kartą su manim apie dabartinę universiteto statybą, išsitarė: "Darome, ką

galime, ir darysime, ką galėsime, — neubaugsime”.

Nelengva buvo sukomplektuoti profesūrą, nes savo universiteto Lietuva jau seniai nebeturėjo. Bet štai po karo Lietuvon grįžo vienas kitas jau profesoriavęs Rusijos universitetuose, pvz. K. Būga, A. Voldemaras, chemikas J. Šimkus (pirmasis rektorius) ir kt. Buvo pakviestas vienas kitas užsienietis, iš kurių ne vienas nemažai nusipelnė Lietuvos mokslui, o kai kas ilgainiui visai sulietuvėjo, pvz. J. Eretas. Keletas jau mokslo tyrinėjimais pasireiškusių lituanistų atėjo iš Lietuvių mokslo draugijos narių tarpo, pvz. M. Biržiška, A. Janulaitis. Dėstė universitete mūsų žymieji rašytojai: Y. Krėvė, Maironis, J. Tumas-Vaižgantas, V. Mykolaitis-Putinas, B. Sruoga. Buvo įtraukti profesūron iškilesnieji mūsų mokslo žmonės ir įvairių profesijų specialistai, pvz. teisininkai M. Römeris, P. Leonas ir A. Kriščiukaitis, ekonomistai V. Jurgutis ir A. Rimka, mūsų rašomosios kalbos pagrindinis kūrėjas J. Jablonskis, bibliografas V. Biržiška, filosofas S. Šalkauskis, medikas P. Avižonis, fizikas V. Čepinskis, zoologas T. Ivanauskas ir kiti. Jų tarpe buvo daug jau iš seniau pasireiškusių visuomeninėje veikloje, kurie į darbą, kad ir nelengvą, universitete žiūrėjo kaip į naują visuomeninę patriotinę pareigą. Vasario 16 d. akto signataras inž. S. Kairys taip pasisakė: "Kas mane 1923 m. paskatino imtis darbo universitete? Mane džiugino pats Lietuvos universiteto kūrimo faktas. Supratau, kad mūsų naujai atsikuriančioje valstybėje. .. mūsų laukia sunkiai aprėpiami dirvonai, reikalingi paruoštų specialistų darbininkų, kurių beveik neturime. . . Man neleido atsisakyti pareigos jausmas savajam kraštui. Norėjau įmanomai padėti ir mūsų jaunimui, nes jutau, kad galėsiu" (*Lietuvos universitetas, 1579-1803-1922*. Red. P. Čepėnas, 1972, p. 712-713). Ilgainiui universitetas išsiaugino jaunąją profesūros kartą, kuriai buvo duota galimybė pagilinti specialybės studijas užsienio universitetuose.

Universitetas laidavo kultūrinę nepriklausomybę lietuvių tautai, taip ilgai svetimų kultūrų įtakos vergiamai. Jis (drauge

su kitomis aukštosiomis mokyklomis) parengė Lietuvai daug inžinierių, gydytojų, gamtininkų, mokytojų, teisininkų, ekonomistų ir kitų akademinio išsilavinimo žmonių, be kurių pats kultūriškai ir ekonomiškai pajėgios valstybės egzistavimas nebūtų buvęs įmanomas.

Universiteto reikšmę tautai prof. S. Šalkauskis iškilmingame Vyt. Didžio universiteto tarybos posėdyje 1940.II.16 apibūdino šiais gražiais žodžiais: "Be universiteto pagalbos tautos susipratimas negali pasiekti aukščiausio laipsnio. Mūsų liaudis garbingai apsaugojo ir mums perteikė mūsų nuostabią kalbą, pozityvius mūsų tautinio pobūdžio bruožus, mūsų būdingą tautinį meną, bet vis dėlto mūsų tauta be universitetiškai išsilavinusios, tautiškai susipratusios inteligentijos neįstengė ir negalėjo sukurti visuotinai reikšmingos tautinės civilizacijos. Tokia civilizacija nesukurama be tautinės akademijos, turinčios ilgų ir gilių tradicijų tautos gyvenime. Taigi pilnam kultūriniam tautos išsivystymui ir klastėjimui yra reikalingas aukštojo mokslo židiny" (*Židiny*, 1940, nr. 2, p. 176-177).

Lietuvai 1939 m. rudenį atgavus Vilnių ir keliantis ten įvairioms įstaigoms, susirūpinta perkelti iš Kauno ir universitetą, kurs juk ir buvo įsteigtas kaip senojo Vilniaus universiteto įpėdinis. Pradžiai buvo perkelti du fakultetai: Humanitarinių mokslų ir Teisinių. Lietuviškasis Vilniaus universitetas su tais dviem fakultetais pradėjo darbą 1940 m. sausio mėn. Rektorium buvo išrinktas M. Biržiška, buvęs ilgametis Vilniui vaduoti sąjungos pirmininkas. Vėliau nukėlus Vilniun Matematikos-gamtos mokslų fakultetą, o Teisinių fakultetą padalinus į Teisinių ir Ekonomikos fakultetus, Vilniaus universitetas 1940 m. rudens semestrą pradėjo jau su keturiais fakultetais. 1942 m. prisidėjo dar du fakultetai: Medicinos ir Miškų mokslo. Tuo būdu Lietuva turėjo tada du universitetus: Vilniuje su šešiais fakultetais ir Kaune su penkiais (teologijos, filosofijos, medicinos, statybos ir technologijos). 1943 m. keršydami už nepasisekimą suorganizuoti lietuvių legioną, vokiečiai uždarė universitetus. Ta-

Vilniaus universiteto sukaktuvinis medalis

Vilniaus universiteto 400 metų sukakčiai įamžinti medalis jau nukaltas ir platinamas. Šio išpūdingo medalio autorius yra mūsų žymusis skulptorius Vytautas Kašuba, o leidėjai — Akademinis Skautų Sąjūdis.

Medalis yra baroko stiliaus, tai priduo-da jam puošnumo ir pabrėžia universiteto

čiau jie, kiek jau buvo galima, tęsė darbą: vykdė egzaminus, išdavinėjo diplomus, o kai kur ir paskaitos buvo skaitomos.

Po karo Kauno universitetas buvo 1950 m. pertvarkytas į Politechnikos ir Medicinos institutus. Vilniaus universitetas 1955 m. pavadintas V. Kapsuko universitetu. Tiek pats universiteto vardas, tiek jį suvaržiusi ideologija svetimi mums, išaugusiems nepriklausomos Lietuvos tradicijose. O vis dėlto universitete, ypač jo studentijoje, neišblėso lietuviškoji dvasia. Toji pati dvasia, kurią prieš pusantro šimto metų Vilniaus studentas Simanas Stanevičius savo giesmėje skelbė su nesvyruojančiu įsitikinimu: "Lietuvos senos giminės pražuvime sveikos liko". Tai palaiko mumyse šviesias ateities viltis.

seną amžių. Pirmoje medalio pusėje yra senųjų universiteto rūmų vaizdas. Šioje pusėje randame šv. Jono bažnyčią ir varpinę, laikrodžio bokštą, senąsias sienas ir universiteto kiemus. Čia taip pat yra Vilniaus miesto herbas su šv. Kristupu. Antroji medalio pusė sukurta pagal 18-tojo šimtmečio universiteto antspaudą. Šioje pusėje Vytis yra apsuptas herbais, vaizduojančiais universiteto steigėjus bei rėmėjus — įvairius didžiuosius Lietuvos kunigaikščius ir didikus. Viršuje matyti popiežiaus Grigaliaus XIII herbas, o apačioje Vilniaus vyskupo Protasevičiaus, kurio pastangomis universitetas buvo įsteigtas.

Medalis yra nukaltas iš bronzos, Sterling sidabro ir paausiuoto Sterling sidabro. Sidabriniai medaliai turi apie vieną troy unciją gryno sidabro. Taip pat bus išleistas 14 karatų auksinis medalis, kuris turės apie 0,8 troy uncijos gryno aukso. Jo kaina bus apie 400 dol. Žinoma, kaina priklausys nuo aukso vertės rinkoje.

Medalio leidėjai skyrė daug dėmesio, pastangų ir lėšų, norėdami užtikrinti aukštą jo kokybę. Leidėjai norėjo, kad medalis sukeltų pasididžiavimą mūsų tautai ypatingai svarbia universiteto sukaktimi ir taip pat galėtų būti naudojamas Lietuvos reprezentaciniam tikslams. Šis užsimojimas buvo pasiektas — medaliu gali didžiulis visi lie-

Ideali moteris

(Gyvenimo vaizdeliai)

Vytautas Kasnis

Juodikis, lyg vėjas, įlėkė pro duris.

— Kaip seniai, seniai matėmės, — purtėme vienas kito pečius.

— Kuo pavaišinti? — pasiūliau. — Gal konjakėlio, skačiuko?

— Nop! — išskėtė rankas ir staiga atsistojęs pradėjo vaikščioti po kambarį, mosikuoti rankomis, lyg nuo ko gindamasis. — Nop! Nei vyno, nei alaus. Užtenka tu biau-rybių. Ežerus pripyliau, upes užtvindžiau. Nė lašelio daugiau. Duok šalto pieno stiklą, — kiek apsiraminęs atsisėdo.

— Prisimeni mano seną posakį: gerkim, būsim draugai! Ir gėriau su draugais draugystės vardan, svečiuose, raginau ir išmokiau žmoną gerti, pasistiprinant per pietus, paskiau ėmiau smaguriauti vienas. Ir taip pragėriau žmoną, vaikus, darbą, — kuo toliau vis balsiau ėmė kalbėti.

tuviai. Medalis būtų graži ir prasminga dovana šv. Kalėdų ar kitomis progomis ne tik mūšy draugams ir jaunimui, bet ir kitataučiams kolegoms bei bendradarbiams.

Medalius galima įsigyti pas platintojus įvairiose lietuvių kolonijose arba kreipiantis tiesiog į medalio administratorę Aldoną Venkienę, 603 14th St., Santa Monica, CA 90402. Tel. (213) 393-2803.

Iš gauto pelno planuojama išleisti anglų kalba knygą apie Vilniaus universitetą.

Medalio komitetas

—Sako, alkoholizmas paveldimas, jis pasigauna silpnuolius. Gal ir taip, gal ir ne. Žinai, tėvas visai negėrė, broliai taip pat nesivijo stikliuko, tik retkarčiais pasmaguriaudavo. O aš ėmiau ir užsikoriau ant buteliuko kaklo, kad jį kur šimtas pypkių! — gardžiuodamasis pienu, kiek aprimo.

— Tu girdėjai turbūt apie mano gyvenimą? — įsmeigė akis į mane.

— Viena ausimi trupinėlius prisigaudžiau, — sakau. — Žinai, kaip paprastai kalbos sklinda. Vienas pasako, kitas prideda, trečias pasakas sukuria, taip ir zaunija, kiek kas išmanydamas.

— O kur tavo žmona dingio, pakviesk, noriu pasikalbėti ir su ja. Ji juk Stefutė gera draugė. Turbūt virtuvėje blynus kepa, jaučiu kvapą. Mat kai jos kartu gyveno, tai mane vis blynais vaišindavo. Mėgstu juos, ką ir besakyti. Eikim visi geriau į kiemą, toks gražus rudens oras, — priėjęs prie lango ir barškindamas pirštais į lango stiklą, nerimavo Juozas.

Mums išėjus į balkoną, tikrai Katriutė jau buvo paruošusi stalą ir nešė dubenėlį blynų.

— Atšals, vyrai, skubėkite valgyti, — ji kvietė prie stalo. — Žinau, Juozai, mėgsti blynus. Bet aš tai ne Stefutė. Tik jos mokinė. Atsimeni, kaip ji mus mokydavo maišyti, kepti, kaip mes visi trys sukdavomės po mūsų tada turėtą mažą virtuvėlę? Ji tokia graži, lieknutė, meili, ir aš baisiai norėjau, kad judu susituoktumėte. Vis galvodavau, kokia ideali pora. Kai tu išeidavai, tai iki išnaktų apie tave kalbėdavome. Ji buvo baisiai tave įsimylėjusi. Tu buvai gražiausias, geriausias, idealiausias vyras jai.

Ant balkono stogo krito ažuolų gilės, ir Juozui staiga iškrito iš rankų šakutė.

— Taip, taip, — lyg sumišęs sako Juozas, — Stefutė buvo mano gražiausia meilė, idealiausia moteris. Gerai, Katriute, kad atidengei mano meilės paslaptis. Aš kaip tik susižiedavau su ja ažuolyne, krentant gilėms. Man tada atrodė, kad jos lyg snigo iš dangaus. Aš jai, užmaudamas ant piršto žiedą, tada sakiau, kad ir dangus džiaugiasi mūsų meile ir siunčia giles, ažuolo giles, kuris

simbolizuoja stiprybę. Ir jos blizgančias lūpas bučiuodamas, aš pažadėjau jai pilį iš ažuolų pastatyti, mažus ažuoliukus — mūsų prieeauglį padėti auginti. O mes abu, kaip stiprūs ažuolai, eisime gyvenimo keliu, nepabūgdami audrų. Mudviejų meilė viską nugalės, — jo žvilgsnis sustingo ažuolo šakos pavėsyje.

Ant stalo šalo blynai, gomuriu sunkiai nuslinko kšnis. Mūsų tylą nutraukė kunku-
liuojantis kavos virdulys.

— Mes Stefutei, jos draugės, visko pavydėjome. Ką tik mergaitė galėjo turėti geriausio, gražiausio, ji viskuo buvo apdovano-
ta. Ji ir pirmoji mokinė, geriausia plaukikė, sportininkė. Ir koks pasisekimas berniukų, vėliau vyrų tarpe! Kur tik ji pasisuks, ten jų būrys. Mes jautėmės, lyg esančios jos užuovėjoje, — žmona paskendo prisiminimuose.

Klausantis jų pasakojimų, man pasidarė ir graudu, ir tragiška. Laukiau lyg bombos sprogimo. Prisipylęs kavos puodukus, įslinkau į kambarį ir savo kavą pasaldinau konjaku, lyg savęs bijodamas, lyg ieškodamas kažko raminančio. Juozas, lyg atspėdamas mano "vagystę", man sugrįžus ir sako:

— Žinau, kad mėgsti su kava pasmaguriauti ir kuo kitu. Manęs tai nevilioja, nesukelsi pagundos. Daryk, kaip tinkamas. Tavęs nepalaužė ir nepalauš.

Kiek raustelėjęs, prisipažinau šunybę padaręs. Išklausiu ir Katriutės pamokslėlio. Ji vis už blaivybę kovoja, ir aš džiaugiuosi tuo, kad vaikai pasekė jos pėdomis. O aš taip vis ir neprisiruošiu blaivininkams įteikti prašymą, kad ir mane priimtų i savo tarpą. Pajuokavau, kad turiu parašęs, bet dar nepasirašęs.

Juozas pasiūlė eiti pasivaikščioti, ir mudu greitai pritarėme. Aš supratau, kad jis nori papasakoti savo gyvenimo tragediją, ir man atrodė daug geriau, jei mūsų akys nesusitikės. Jis jausis laisviau. Mus sekė abu šunes. Išklydome miško keleliais. Saulė leidosi už ežero. Gaivinantis rudens vėjelis kedeno Juozo ilgus plaukus. Paskendę savo mintyse, lyg ir negalėjome užmegzti kalbos. Kalbėjomės su šunimis.

— Kaip laikosi Stefutė? — paklausė Katriutė, numetusi šunims medžio šaką, kad jie ją atneštų.

— Tu mus supiršai, tai mus atgal suvesk, — drožinėjęs peiliuku šaką, pradėjo Juozas kalbėti, iki šio laiko tylėjęs. — Nuvažiuokite jos aplankyti. Aš visą savaitę praleidau su vaikais. Jie prašo, kad grįžčiau. Praleidau du vakarus ir su Stefute, bet ji apie susitaikymą neužsiminė, o aš neišdrišau atsiprašyti. Prieš kelis mėnesius išėjau iš alkoholi-
kų ligoninės ir grįžau į tą pačią darbovietę. Gavau paaukštinimą.

Jis, įnikęs į drožinėjimą, vis nepakelia nuo šakelės akių.

— Tai kodėl išsiskyrėte, kas ką pametė?

— vakaro tyloje garsiai paklausė Katriutė, o aš net krūptelėjau, išgirdęs klausimą.

— Turbūt mano pavydas išdraskė šeimos lizdą, — lyg atsigavęs iš užgulios tylos, taip pat gana garsiai atsakė Juozas. — Nuo pat vestuvių pokylio mane užgulė pavydo jausmas. Ją tada visi bučiavo, sveikino. Ji buvo linksma, laiminga. Kiekvienas stengėsi su ja šokti, o aš niršau dėl to. Vėliau mudu abu turėjome gerai apmokamus darbus, keitėme namus, pirkdami vis didesnius, brangesnius. Ji mėgo svečiuotis, pati dažnai rengė pokylius. Pirmoji atėjusi, paskutinią išeidavo. Draugijose su manimi pašokusi pirmąjį šokį, dingdavo vyrų būryje. Aš, likęs vienas, neieškojau kitų draugystės, nė jau su kitomis moterimis šokti ir nuslinkdavau į barą. Ji juokdavosi iš mano vienišumo ir sakydavo, jog namuose ji esanti mano, ir vis dažnai kartodavo, kaip ji mane mylinti. Negi ir svečiuose vaikščiosime, tik rankomis susikabinę? Einame pas draugus, kad būtų linksma, kad nuotaikingai praleistume laiką. Aš pradėjau ją įtarinėti neištikimybė. Ji, susitikusi draugus, su jais pasibučiuodavo, o aš visokias meilės istorijas sukurdavau. Vis atrodydavo, kad ji per meilias šoka, per meilias su vyrais kalbasi, juokauja. Mano pyktis vedė prie stikliuko. Pradėjo blėsti intymumas. Ji daug kartų išbėgdavo iš mano miegamojo verkdama. Ėmė skūstis galvos skausmais. Ragino mane eiti pas gydytoją pasitarti, o aš kaltinau ją, kad

jai reikia gydytojo. Namie ji dažnai verk-davo, o aš širdį raminau gėrimėliu. Svečiuo-se, įvairiuose renginiuose ji linksmindavosi, o aš dūsdavau nuo savo sukurtų meilės is-torijų ir dar daugiau gėriau. Parėjusi namo, laukdavo, kad aš ateičiau jai labanakt pasa-kyti, o aš su stikliuku slaptai pasibučiuoda-vau.

Kiek patylėjęs, tęsė toliau:

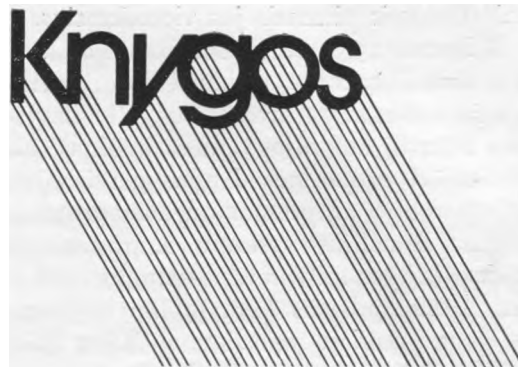
— Augo vaikai. Tokie tylūs, ramūs, iš-gandę. Su mama kalbėdavosi, bet manęs, atrodo, vengė. Ryšiai blėste blėso. Meilės kalba pasidarė tik pinigai. Juos sutvarkę, suskaičiavę, lyg šešėliai slankiodavome po kambarius. Mūsų nesantaika susirūpino draugai, patarė eiti pasikalbėti pas kunigą. Stefutė susitarė su juo ir apie tai pasakė man. Aš įsiutau. Dar ir dabar man skamba ausyse mano pasakyti žiaurūs žodžiai: "Pri-rišk savo uodegą prie namų, ir bus viskas gerai, jokio kunigo nereikės!" O ji prisi-glaudusi pabučiavo mane ir sako: "Gerai, užsidarysiu namų kalėjime, bet tu neimk į burną stikliuko". Sutarėme. Ji nebeėjo nie-kur, bet aš nuo stikliuko nebepajėgiau atsi-traukti. Visiškai netekęs vyriškumo jausmo, vis galvodavau, kad išgėręs įgausiu naujų jėgų. Bet jos visiškai išblėso. Ji, visados bū-dama religinga, paskutiniu metu dar la-biau prisirišo prie bažnyčios, o aš, primela-vęs jai, vietoj bažnyčios užsukdavau į smuk-lę. Tai buvo jai per daug. Vieną sekmadie-nį, grįžęs namo, radau kelis lagaminus prie durų su rašteliu, kad ji nutraukia vedybinę sutartį.

— Ar teismas išskyrė? — po tylos pa-klausiau.

— Ne, — sako jis. — Kiek žinau, ji gy-vena viena ir, kiek girdėjau, nors turėjo daug vedybinių pasiūlymų, jų nepriėmė.

Grįždami namo, sutarėme, kad kitą sa-vaitgalį važiuosime aplankyti Stefutės ir mėginsime juodu sutaikinti.

• JAV viešosios nuomonės centras Čikagoje nustatė, kad per paskutiniuosius metus bažny-čių lankymas tarp katalikų pakilo 5%. Dabar apie 49% JAV katalikų ateina bažnyčion kas sekmadieni ar beveik kas sekmadienį.

Monsinjoras

P. Daugintis, S.J.

Taip pavadinta knyga apie prelatą Ze-noną Ignatavičių (Ignonį). Ją parašė San Paulo lietuvių poetas rašytojas Klemensas Jūra (Jūraitis), gerai pažinęs jį ir besidar-buojantį Rio de Janeiro mieste, ir vis atva-žiuojantį San Paulin, ir su juo draugavusį.

Klem. Jūra knygą parašė įdomiai ir vaiz-džiai, daug kur panaudodamas paties kun. Zenono užrašus, dienoraštį ir jo knygą "Sa-boat — Dio degli esercizi". Knygą jis para-šė su didele šilima, meile ir pagarba jam.

Autorius turi gyvą vaizduotę ir lengvą plunksną. Gyvu stiliumi jis aprašo monsin-joro gyvenimą, darbus, asmenybę. Jo gyven-to laiko bei darbo aplinkybės kai kur net per plačiai pavaizduotos. Bet tai turbūt dėl paties kunigo Zenono pageidavimo "kuo mažiau išskirti jo asmenį, rūpestingiau nu-sakant laiko ir vietos įvykius, kuriems skyrė daugiau reikšmės. (9 psl.).

Skaitant knygą, taip ir kyla ir vis kei-čiasi nauji vaizdai. Tai jo vaikystė Vilkijoje prie plačiojo Nemuno krantų ir pabėgėliuose Ukrainoje. Tai studijų metai Kauno Ku-nigų seminarijoje ir būnant jos prefektu. Vaistininkas Kaišiadoryse pirmosios rusų okupacijos metu. Sunkiaisiais 1941-44 me-tais karo kapelionas Baltgudijoje tarp lietu-vių batalionų karių ir gudų katalikų unitų. Ten jis, ne kartą statydamas savo gyvybę pavojun, uoliai ir nuostabiai apaštalavo. Vėliau tremtinys, pabėgėlis Vokietijoje. Paskui Šv. Kazimiero kolegijos Romoje or-

ganizatorius ir pirmasis jos vicerektorius.

Iš Romos 1951 m. vyksta Brazilijon, kur buvo Belo Horizonte, vėliau Rio de Janeiro Kunigų seminarijos profesorius, Rio de Janeiro lietuvių kolonijos uolusis kunigas, jos katalikiškai patriotinės dvasios gaivintojas, lietuvių radijo programos organizatorius ir *vedėjas, Brazilijos vyskupų konferencijos* paskirtasis generalvikaras lietuvių reikalams. Besisielodamas lietuvių išeivių jaunimu, daug prisidėjo prie lietuvių Tėvų Saleziečių atsikvietimo į San Paulo.

Jį pamilusio Rio de Janeiro arkivyskupo Dom Jaime Camera dėka susipažino su Brazilijos diduomene. Pas jį ateidavo kardinolas, vyskupai, senatoriai, deputatai ir kiti žymūs brazilai. Juos informuodavo žodžiu ir spaudiniais apie tėvynės Lietuvos vargus ir laisvės kovas.

Jis buvo užsimojęs portugališkai parašyti knygą apie Brazilijos lietuvius ir Lietuvą. Kruopščiai rinko medžiagą Brazilijos ir Romos archyvuose, bet jos nebeparašė. Buvo silpnos sveikatos, persidirbęs, sunkiai pakėlęs tropikinį karštą Brazilijos klimatą. Gavęs širdies smūgį, o po pusmečio kitą, jis mirė Romoje 1975 m. gegužės mėn. 21 dieną.

Knygos pradžioje jo gerbėja rašytoja Halina Didžiulytė-Mošinskienė jį šitaip apibūdina: "Neužmirštamai ir nepamainomai mielas kiekvienam, kas jį pažinojo, kas girdėjo jo pamokslus, jo lietuvių tautos lobių iškėlimą... Mielas ir mylimas kaip brolis, tėvas — sielos vadovas, gerasis patarėjas, aristokratiškos laikysenos nepalaužiamai tvirtas katalikas. Tylus apaštalas... nešė Kristų savo gležnose rankose, savo degančioje širdyje — vienintelę Viltį skausmų mariose".

Tad verta šią knygą skaityti, susipažinti su to didžio lietuviu ir kilnaus kunigo šviesia asmenybe, išvysti gaires savo pačių darbų ir mūsų tautos kovų plotuose.

Klemensas Jūra. MONSINJORAS. Išleido Bronius Ignatavičius. Spausdino Pranciškonų spaustuvė Brooklyne 1979 m., 382 psl., kaina 10 dolerių.

Arti tikslo

Kun. A. Nockūnas, M.I.C.

Kun. J. Burkaus knyga "Arti tikslo" lietuvių religinėj literatūroj užpildo žymią spragą, nes apie skaistyklą nelengva surasti smulkesnių žinių. Tai galima tvirtinti ir apie patį Šv. Raštą, kuriame randamos tik kelios užuominos. Šis trūkumas privedė net prie to, kad daugumas protestantų visiškai neigia skaistyklos buvimą. Tiesa, krikščioniškoji tradicija šią tiesą pastoviai mokė nuo pat pirmųjų amžių iki mūsų laikų. Bet ir joje daug smulkmenų nerandame.

Šios knygos autorius pirmiausia tiksliai perduoda Šv. Rašto ir krikščioniškosios tradicijos mokslą apie skaistyklą. Bet norėdamas plačiau šį klausimą nušviesti, jis cituoja ne tik įvairių teologų nuomones, bet gausiai mini įvairius pasisakymus ir iš privačių apreiškimų Bažnyčios kanonizuotiems šventiesiems bei kitiems mistikams. Nors Bažnyčia neįpareigoja tikinčiųjų tokius apreiškimus priimti, bet nė nedraudžia, jei tik jie neprieštarauja jos pačios oficialiam mokslui.

Antra vertus, turint minty kai kurių mistikų gyvenimo šventumą, jų įvairias antgamtiškas dovanas, jų skelbiamų apreiškimų derinimąsi su Bažnyčioje nusistovėjusiu mokslu bei sveiko proto reikalavimais, negalima numoti ranka į tai, ką jie kalba apie skaistyklą.

Nesu gerai susipažinęs su visais autoriaus cituojamais mistikais ir mistikėmis, bet daugelis iš jų, kaip šv. Katerina Genovietė, šv. Teresė Avilietė, šv. Katerina Sienietė, yra labai vertinamos visoje Bažnyčioje. Tikriausiai ir kiti autoriaus cituojami mistikai verti pasitikėjimo, nes jų mokslas ir patirtis sutinka su Bažnyčioje plačiai priimtomis nuomonėmis.

Daugeliui skaitytojų bus naujiena, kad pagal šią knygą retai kas tiesiog nueina į dangų, kad skaistykloje ne visi vienodai kenčia ne tik laiko, bet ir skausmų aštrumo atžvilgiu, kad šventesnės sielos kartais turi ilgiau kentėti už tas, kurios tokio šventumo nėra pasiekusios, kad kenčiančios sielos meldžiasi už gyvuosius.

Skyrių tvarko JUOZAS VAIŠNYS, S.J.
Patarėjas — PROF. PETRAS JONIKAS

FRAZEOLOGIZMAI SU ŽODŽIU LIEŽUVIS

Šiame skyriuje jau esame rašę apie lietuvių kalbos frazeologizmus su žodžiais *galva*, *burna*, *akys*, *ausys*, *gerklė*. .. Mūsų liaudies kalboje yra labai daug panašių frazeologizmų ir su žodžiu *liežuvis*. Čia paminėsime kai kuriuos šios rūšies frazeologizmus, iliustruodami juos pavyzdžiais iš liaudies šnekamosios kalbos arba iš mūsų rašytojų veikalų. Manome, kad tai bus naudinga ypač mūsų jaunimui, norinčiam praturtinti savo lietuvių kalbą ir pajvairinti stilių.

Daugiausia vaizdingų posakių su žodžiu *liežuvis* mūsų liaudis yra sukūrusi, norėdama vaizdžiai apibūdinti žmogų, kuris apkalba, šmeižia, nešioja gandus, daug plepa ir pan.

liežuvi laidyti — šmeižti, keikti: Ta mo-

Autoriaus kalba aiški ir tiksli. Nesutinku su jo peršamu žodžiu "Bendrija" vietoj "Bažnyčios". Jei pradėsime iš lietuvių kalbos šalinti visus svetimos kilmės žodžius, tai kur bus galas?

Reikia tikėtis, kad ši knyga sukels didesnę susidomėjimą tikinčiųjų tarpe ta tikrove, kurią vadiname skaistykla, kad ji neš paguodos mirusiems ir padės gyviesiems greičiau pasiekti dangaus laimę.

Knyga yra 256 puslapių, kainuoja 6 dol. ir yra gaunama pas autorių, rašant šiuo adresu: Rev. J. Burkus, 809 Ramble St., Hot Springs, AR 71901.

teris gaus kada nors už liežuvių laidymą.

liežuvius nešioti — apkalbėti: Aš jį labai išbariau už liežuvių nešiojimą.

ilgą liežuvį turėti — liežuvauti: Su ilgu liežuviu niekur neįtiksi.

pikti liežuviai — apkalbėtojai: Pikti liežuviai žinojo priežastį ir ėmė šaipytis (Simonaitytė).

šimtą liežuvių turėti — greitai sklisti: Iš patyrimo žinojau, jog bloga naujiena turi šimtą liežuvių, ilgas kojas ir toli nubėga (Petkevičaitė-Bitė).

liežuviu apausti — daug ką apkalbėti: Ji savo liežuviu visą svietą apaudžia.

liežuviais apkrauti — apkalbėti: Neduok Dieve tame davatkyne gyventi, tuoj liežuviais apkrauna.

liežuvius galąsti — šmeižti, apkalbėti: Nuo to laiko pikti žmonės pradėjo galąsti liežuvius.

liežuvius nešioti — priešmeižti: Ta moterėlė labai mėgsta liežuvius išnešioti. Ji laktu po sodžius ir liežuvius nešioja.

liežuviu karti — apkalbėti, šmeižti: Ji akyse kojas laižo, o už akių liežuviu karia.

liežuvį leisti į darbą — apkalbėti: Nustok, neleisk liežuvio į darbą.

liežuvius maišyti — apkalbėti: Vieni ją laiką davatka, nes netekėjusi, kiti ne, nes bažnyčioje nesėdėdavo per dieną, daugiau darbuodavosi ir nemaišydavo liežuvių (Žemaitė),

liežuvis neišsitenka burnoje — apkalba: Jo liežuvis burnoje neišsitenka, jis visus atlanda,

liežuvius pinti — apkalbėti: Pynė pynė ir supynė bobos liežuvius.

liežuviu plakti — apkalbėti: Visą vakarą kūmutės plakė liežuviais kaimynus.

liežuviais skalbti — apkalbėti, šmeižti: Kiek jie mane liežuviais skalbė!

ant liežuvių valkioti — apkalbėti: Įsivelsi į kokią kvailą istoriją, ir paskui valkios visi ant liežuvių (Putinas).

ant liežuvio pakliūti — būti apkalbamam: Šį vėlyvą pavasarį ant liežuvio sodžiui pakliūti teko Rimams (Vaižgantas).

kas ant liežuvio papuola — bet ką ple-

pėti: Tarška, kas tik ant liežuvio papuola.

liežuviu malti — plepėti: Jis be reikalo liežuviu mala.

liežuvi paleisti — daug plepėti: Niekaip nebeiškentusios bobos suklego, nebegalėjo jų nutildyti, paleido liežuvį, net skaitytoja gavo nutilti (Žemaitė).

liežuviu apmesti, atausti ir išardyti — daug prikalbėti. Ji ne pėsčia — moka liežuviu apmesti, atausti ir vėl išardyti.

liežuvi barškinti — plepėti: Nebarškink liežuvio, verčiau darbo imkis.

liežuvi įlaidyti — išiplepėti: Į laidei liežuvį, tai dabar visokių niekų prisakysi.

liežuviu makaloti — daug šnekėti, plepėti: Užteks liežuviu makaloti — jau laikas ruoštis kelionei.

lankstus liežutis — sakoma apie iškalbumą: Pamatytum, kokį lankstų liežuvį jis turi — tikras oratorius.

liežuvio galą panižo — parūpo pasakyti: Man taip panižo galą liežuvio, kad neiškenčiau neprasižiojęs.

ant liežuvio galo sukasi — nebegali atsimentinti gerai žinomo dalyko: Ta pavardė man ant galo liežuvio sukasi... palauk, tuoj prisiminsiu.

liežuvio plonybė — mokėjimas prisimeinti: Ji apsuks tau galvą, nes jos liežuvio plonybė neišpasakytą.

aštrus liežutis — sakoma apie užgaulią kalbą: Jo liežutis darosi vis aštresnis — tų užgauliojimų negaliu pakelti.

liežutis dviem galais arba *dvilinkas liežutis* — sakoma apie veidmainį, melagį: Netikėk — jo dvilinkas liežutis.

gerą liežuvį turėti — būti iškalbingam, mokėti atsikirsti: Ji gerą liežuvį turi — niekam nenusileidžia.

liežutis apsverčia — drįsta ką nors negražiai pasakyti: Kaip tau ir liežutis neapsverčia šitaip negražiai kalbant!

liežuvį atiduotų — sakoma apie labai meilų: Ji akyse ir liežuvį tau atiduotų, o už akių ir kalnus priverstų ant tavęs.

liežuvį atrišti — padaryti kalbų, plepų: Degtinės stikliukas jam liežuvį atrišo, o pirmiau, atrodo, nė žodžio negalėjo ištarti.

liežuvį dilgina — ima noras pasakyti: Taip labai man liežuvį dilgino, bet vis dėlto susilaikiau.

liežuvį pakišti — įskusti: Kaip galėjo policija sužinoti apie tą įvykį? Manau, kad kaimynas liežuvį pakišo.

liežuvį galsti — rengtis žodinei dvikovai: Būk pasiruošęs atsikirsti — jau jis liežuvį galanda.

liežuvį kaišioti — kištis į kitų kalbą: Nekaišiok savo liežuvio — mudu apie savo asmeniškumus reikalus kalbamės.

laikyti liežuvį už dantų — tylėti, neišduoti paslapties: Jei nori būti mano draugas, tai laikyk liežuvį už dantų.

liežuvio neapverčia — negali ištarti žodžio: Jau taip nusigėrė, kad nė liežuvio neapverčia.

liežuvį gali nuryti — sakoma apie skanų daiktą: Kokia puiki sriuba — gali liežuvį nuryti!

liežuvio neišlupsi iš burnos — negalint išklausti: Tyli kaip žemė, liežuvio neišlupsi iš burnos.

liežuvį užrišti — nutildyti: Aš jam vieną kartą užrišiu liežuvį, jau per daug plepa.

nors ant liežuvio mink — tylus, lėtas: Nė žodžio neištaria — nors ant liežuvio mink.

kaip liežuvį prarijęs — tylus: Tyli, tartum liežuvį prarijęs.

nuo liežuvio nenuėiti — dažnai minėti: Kai jis susipažino su ta mergina, tai dabar ji jam nuo liežuvio nenuėina.

nuo liežuvio nuslysti — išsitarti: Nenorėjau jam tai sakyti, bet nė nepajutau, kaip nuo liežuvio nuslydo.

už liežuvio traukti — versti kalbėti: Jis buvo toks tylus ir nedrąsus, kad reikėjo už liežuvio traukti.

su liežuviu vinguriuoti — pataikaujamai kalbėti: Vinguriuoja su liežuviu, kaip šuo su uodega.

Pastaba. Rašant apie šiuos frazeologizmus, pasinaudota Lietuvoje 1977 m. išleista knyga "Lietuvių kalbos frazeologijos žodynas". Autorius — Jonas Paulauskas.

Paruošė DANUTĖ ir GEDIMINAS VAKARIAI

PENKTOJI LENKŲ MOKSLININKŲ KNYGŲ PARODA LIETUVOJE

Dvi didžiosios Lenkijos knygų leidyklos "Orpan" ir "Osolineum" parodoje išstatė penkių šimtų su viršum pavadinimų knygų. Ypač dideli istorijos, filosofijos ir gamtos skyriai. Šios parodos byloja apie nuolatinį lietuvių ir lenkų mokslininkų bendradarbiavimą. Šią parodą globoja Lenkijos Respublikos Mokslų akademijos leidinių platinimo centras ir Lietuvos Mokslų akademijos prezidiumas. ("Tiesa")

* Molėtų rajone, Kulonių kaime esančioje Lietuvos Mokslų akademijos astronominėje observatorijoje, įvyko antrasis Lietuvos astronomų draugijos suvažiavimas. Suvažiavimo dalyviai atidarė pirmąjį Lietuvoje astronomijos muziejų. Į šį muziejų jau perkelta kai kurie iš seniausios Europoje Vilniaus universiteto observatorijos dangaus kūnams stebėti prietaisai.

Netrukus Kaldinių observatorijoje bus iškeltas milžiniškas kupolas ir prasidės teleskopo sustatymo darbai. Šis teleskopas bus seniausias Pabaltėje, kuriuo bus tiriamos ne tik žvaigždės, bet ir jų keliai.

Per pastaruosius trejus metus Lietuvos respublikos astronomai atliko beveik 1800 dangaus kūnų stebėjimų. ("Tiesa")

* Šiandien Lietuvoje kai kuriuose ūkiuose auginama maždaug po šimtą hektarų bulvių. Bulvienojai naudojami pašarui: jie silosuojami šlakstant išrūgomis. Kai kurie kolūkiai iš bulvienujų pasigamina nemažai

miltų. Iš hektaro bulvių gaunama apie 5-6 tonos bulvienujų, kurie yra labai maistingi. Viename kilograme jie turi 20 gramų virškinamųjų proteinų, 80 miligramų karotino ir daug kitų naudingų medžiagų. Tai patvirtina karvės, kurios jais šeriamos duoda daugiau pieno.

Daugelyje kolektyvinių ūkių bulvienujų paruošimas pašarui tobulinamas. Kolūkiečiams skaitomos paskaitos apie jų paruošimą pašarui. Leidžiami įstatymai ir nustatomas kiekis, kiek kolūkis turi jo paruošti. Pribauginti žmonės jų tiksliai laikosi, ir kolektyvai neatsilikdami veja vienas kitą. Auga visuomeninis darbas ir lenktyniavimas. Vargas tam kolektyvui, pas kurį bulvės neužderėjo. Tada ne tik kolūkio tvarkytojai nukenčia, bet net laikraščių redakcijos, partiniai vykdomieji vienetai ir įvairios deputatų tarybos. Keliami viešumoje įvairūs trūkumai.

Šiomet įvyko keistas atsitikimas. Kolūkių vadovybė nepaprastai griežtai pradėjo persekioti žmones, ir šie bulvienujus nuplovė, dar esant jiems žaliems. Tokiu būdu šiomet iš bulvienujų buvo padaryta daug siloso, bet bulvių derlius visai sumažėjo.

("Valstiečių laikraštis")

* Lietuvos respublikoje yra trys apsaugos draustiniai kampeliai. Pirmoji valstybės apsaugos gamtos vieta — Žuvintas. Šis ežeras išgarsėjo gulbių ir kitų sparnuočių karalija. Antras — Čepkeliai, apaugę spanguolynais ir gervuogėmis. Trečiasis — Kamanas, didžiausias ir vertingiausias Šiaurės Lietuvos molingų lygumų pelkinis kampelis. Pelkėje, jos ežerėliuose ir apypelkio miškuose išsilaikę retos augalijos ir gyvūnijos rūšys. Čia auga plačialapė rusvuolė, kilnioji glindė, laplandiniai ir mėlynlapiai gluosniai. Į Lietuvos raudonąją knygą įrašyti paukščiai: gervės, putpelės, dirviniai sėjikai, didžiosios kuolingos, gaidukai ir juodieji gandrai. Įvairi ir dar iki šiandien paslaptinga Lietuvos respublikos gamta, kurioje vis dar atrandama pirmą kartą matoma gyvūnija, o ypač augmenija, giliai suleidusi šaknis neišbrendamose pelkėse. ("Lietuvos gamta")

LABAI ĮDOMUS ČEPKELIŲ DRAUSTINIS

Čepkelių draustinis turi ypatingą svarbą ne tik Lietuvos respublikai, bet ir visai šaliai. Sakoma, kad uždraustas vaisius saldus. Siame draustinyje beveik visai neleidžiami lankyti žmonės, kurie veržiasi iš visų pusių pamatyti šios pelkės augalijos trapumą ir gyvūnijos jautrumą. Kuo plačiau yra aiškinama draustinio svarba, tuo didesnis auga veržlumas ten apsilankyti.

Čepkeliai — vieta, kurioje peri nykstantys paukščiai: mažasis rėksnys erelis, vapsvaidis, sketsakalis, pelisakalis, uldukas karvelis, juodasis gandra, pilkoji gervė. Labai gausi ir įvairi draustinio vabzdžių šeimyna. Kas metai aptinkama po trejas - ketverias naujas vabzdžių rūšis, kurios niekur kitur Lietuvoje neaptinkamos. Didelės augalų bendrijos. Vasarą čia pražįsta kalninė arnika. Auga dvi rūšys karklų: laplandinis ir mėlynlapis. Reta pelkinė laksva.

(„Kraštotyra“)

RUDENS PUOŠMENA — SPANGUOLĖ

Lietuvos respublikoje spanguolės auginamos trisdešimt dviejuose draustiniuose, kurie vadinami spanguolynais. Jie randami trylikoje rajonų. Uogynuose draudžiama važinėti ne keliais, kurti laužus, šiukšlinti, skinti retus augalus, rinkti nenunokusias uogas. Spanguolės leidžiamos rinkti nuo rugsėjo mėn. pirmos dienos. Pradėję uogas rinkti anksčiau — baudžiami. Uogų rinkimui reikalingas leidimas. Leidimai išduodami tik ribotam žmonių skaičiui.

* Lietuvoje yra 573 tvenkiniai, kurie naudojami žmonių buities poreikiams. Kasmet įrengiama dar apie 15-20 įvairaus dydžio tvenkinių. Tvenkinius vandeniui aprūpina upės ir upeliai.

LIETUVOS VAIKŲ PIEŠINIAI

Lietuvos televizija suruošė vaikams meno konkursą „Mano pasaulis“, kuriam buvo atsiųsta keturi tūkstančiai piešinių. Iš geriausių piešinių sudaryta kilnojamoji paroda, kuri bus vežiojama po didesnius Lietuvos miestus. Šešiasdešimt geriausių darbų atrinkta albumui, kurį spausdina „Vagos“

leidykla. Lietuvos televizija bei radijas saugoja per 32 tūkstančius vaikų piešinių.

(„Menotyra“)

PAPUOŠALAI IŠ GINTARO

Estijos sostinėje vykstančioje gintaro parodoje rodomi gintariniai papuošalai, pagaminti Lietuvos dailininkų, sutraukė daug lankytojų. Šioje parodoje taip pat dalyvauja Latvijos ir Estijos menininkai. Paroda buvo jau Rygoje ir šiomis dienomis pervežta į Vilnių. Atskirą skyrių sudaro gintariniai papuošalai, skirti Maskvos olimpiadai.

(„Kūrybinė savaitė“)

* Lietuvos istorijos - etnografijos muziejuje iš viso yra sukaupta 300 tūkstančių dalykų, dalykėlių. Jie primena Lietuvos istoriją nuo seniausių iki šių dienų. Juos visus išdėstyti būtų neįmanoma, todėl dalimis karts nuo karto rengiamos parodos.

1978 m. muziejaus skyriai įsigijo 1471 dalyką. Dauguma iš 19 - 20 a. Netikėtai užkliūva vienas kitas ir iš 16 - 18 a.

Iš 16 - 20 a. paminėtina retenybė „Graikų - lotynų kalbos žodynas“, išspausdintas Bazelyje 1565 m. Vertinga knyga yra 1684 m. išspausdinta Prūsijos istorija su Tilžės, Karaliaučiaus ir kt. miestų planais. Iš 19 a. leidinių paminėtina M. Valančiaus „Žemaičių vyskupystė“ išspausdinta 1848 m. J. Zavadskio spaustuveje Vilniuje. 1855 m. Vilniaus laikraštis „Kuryer Wilenski“. 1833 m. 7-tas numeris „Aušros“. Simano Daukanto „Lietuvos istorija“, „Būdas senovės lietuvių“. Pastarosios išleistos Amerikoje spaudos draudimo metais. Daug turima daiktų vaizduojančius Lietuvos amatus, kultūrą, buitį, madas bei skonį. Turima keletas baldų bei kilimų, 18 a. drabužių.

(„Kraštotyra“)

* Prieš porą mėnesių Aukštaitijoje buvo surengta važiuojamųjų padargų paroda, pavadinta „Bėk, bėk, žirgeli“. Tai buvo J. Bičiūno gimtinei. Ypač būdingas vežėčias į parodą atgabeno žemaičiai, Plungės rajono žemdirbiai, kurie parodoje laimėjo pirmą vietą. Ypač patraukė akį rogių, dailiai mar-

gintų važių spalvingi užklotai ir gūnios. Parodos metu buvo parodyta dokumentinis filmas "Ar nuneši mane jauną?". Filme nupasakojama šio muziejaus įsikūrimas ir prof. P. Vainausko kelionė su arkliu po Lietuvos respubliką. Programa buvo papildyta G. Vaišnoraitės vadovaujamo choro "Dobilas" dainomis. ("Valstietis")

LIETUVOS CHORAI

Neseniai išspausdinta Boleslovo Zubricko knyga "Tarybų Lietuvos chorai". Knygoje pateikiama dokumentuota chorų veiklos istorinė apžvalga. Aprašoma apie chorinio meno ištakas Lietuvoje. 1579 m. įkurta Vilniaus Akademija ir universitetas turėjo giedojimo kursus ir studentų chorą. Iš pradžią chorvedžiai buvo svetimšaliai, kaip paprastai, vėliau atsirado lietuvių, iš kurių savo gabumais pasižymėję Žygimantas Liaukšminas, Kazimieras Stanislovas Rudamina Dusetiškis, Mikalojus Dileckis ir kt.

Chorų centras senais laikais buvo Vilnius. Čia chorai turėjo progos pasireikšti, nes Vilniuje buvo daug bažnyčių.

19 a. antroje pusėje pradėjo kurtis vargonininkų mokyklos Rietave, Plungėje ir Rokiškyje. Šias mokyklas steigė ir išlaikė Lietuvos didikai, norėdami turėti savo dvaruose muzikos vienetus, kuriuos panaudodavo įvairioms iškilmėms.

20 a. pradžioje Juozas Naujalis Kaune pradeda muzikos mokyklą. Vasarą ji naudojama vieno mėnesio kursams, kurie ruošiami vargonininkams ir chorvedžiams. Kompozitorius J. Naujalis išleidžia Lietuvos poetų sukurtiems eilėraščiams gaidas: "Lietuvos grožybės", "Miškas ūžia", "Ant kalno karklai siūbavo", "Ko liūdi, putinėli?" ir kitus. Šios naujos dainos nuskamba per visą kraštą. Prie gaidų rašymo prisideda M. K. Čiurlionis.

1906 metais plačiai nuskambėjo po visą kraštą M. Petrausko operos "Birutė" pastatymas. Čia tai jau tikrai buvo progos chorams padainuoti ir pasirodyti. Ypatingai pasižymėjo Stasys Šimkus. Jis kūrė naujas,

o taip pat charmonizavo paprastų žmonių dainuojamas dainas.

Šiandien Lietuvoje veikia operos ir baleto teatro, o taip pat Kauno muzikinio teatro chorai. Radijo, televizijos, Kauno valstybinis bei aklyjų draugijos chorai.

B. Zubrickas savo knygoje atskirai aptaria kolūkių ir tarybinių ūkių chorus. Šiandien Lietuvoje yra apie 300 chorų su 87500 dainininkų. Chorų kultūrą kelti labai padeda J. Naujalis, Č. Sasnauskas, S. Šimkus ir A. Budriūno konkursai. Naujalis konkursą ruošia Kauno rajonas kompozitoriaus gimtinėje — Raudondvaryje. Č. Sasnauskas — Kapčiamiestyje, S. Šimkus — Klaipėdoje ir A. Budriūno — Biržuose.

Pabaigoje knygos autorius pastebi, kad mūsų daina pasiekusi aukštą meninį lygį. Kas penkeri metai įvyksta respublikinės šventės. Šios šventės kas metai vis gražesnės bei turtingesnės dainų gausumu. Žinoma, pro dainas skverbiasi ir idėjos.

("Muzika ir teatras")

EKSKURSIJA Į EUROPA

"Laiškai lietuviams" organizuoja ekskursiją į Europą 1980 m. birželio 14 - liepos 2 d. Aplankysime šiuos miestus: Romą, Asyžius, Florenciją, Veneciją, Innsbrucką, Miuncheną, Oberammergau (Kristaus kančios vaidinimus), Baden-Baden, Liucerną, Žiurichą, Kopenhagą. Ši 19 dienų kelionė su viešbučiais ir maistu kainuos apie 1700 dol.

Lėktuvu išskrisime iš Niujorko, o Europoje važinėsimės autobusu. Ypatingas šios ekskursijos tikslas — aplankyti garsiuosius Oberammergau Kristaus kančios vaidinimus, kurie būna kas 10 metų. Romoje dalyvausime audiencijoje pas popiežių, turėsime ekskursijas į Tivoli, Capri ar kitur, pagal dalyvių pageidavimus.

Ekskursijai vadovaus "Laiškų lietuviams" redaktorius T. Vaišnys, S. J. Registruotis galima jau dabar "Laiškų lietuviams" adresu arba kelionių biure: American Travel Service Bureau, 9727 S. Western Ave., Chicago, Ill. 60643.

Šio numerio iliustracijos

Algirdas Grigaitis

Atokiausi ir tuo pačiu vienišiausi žmonės yra miesto žmonės. Kuo didesnis miestas, tuo vienišesni jo gyventojai. Jie gyvena gretimuose butuose, atskirtuose pėdos storumo siena, bet jie ne tik tarpusavyje nebendruoja, bet daugeliu atveju jie net nežino, kas yra jų kaimynai.

Tai įtaka aplinkos, kurią aš vadinu miesto džiunglėmis. Šis miestiečių vienišumas ypač ryškiai pastebimas gatvėse. Ši jų vienišumą ir bandau parodyti čia spausdinamose nuotraukose. Visi atrodo, lyg jiems šalia stovintis žmogus visai neegzistuoja. Jie tik tiek mato kitą žmogų, kiek reikia, kad į jį neatsimuštų. Jokio kito santykio tarp šių žmonių nėra.

Miesto džiunglės susideda ne vien iš gatvės cemento ir asfalto. Jos turi ir savo, jei taip galima pavadinti, dvasinį momentą. O šis momentas pasižymi totaliu neturėjimu žmogiškos šilimos. Tik pažiūrėkite į juos: kiekvienas stovi užsidaręs savo kevale, susirūpinęs tik savimi, daugumas jų susiraukę, lyg susipykę...

TRUMPAI IŠ VISUR

- Čekoslovakijoje saugumo policija suėmė 9 katalikų veikėjus, jų tarpe kelis kunigus, kurie reiškėsi, gindami žmogaus teises.

- Seniausias kardinolas Alberto di Jorio, turėjęs 95 m. amžiaus, mirė rugsėjo 4 d. savo bute netoli Vatikano.

- Floridos universiteto biofizikos prof. dr. Philip Callahan, išanalizavęs Guadalupes Dievo Motinos paveikslą Meksikoje, nerado išaiškinimo, kad tas paveikslas būtų natūraliu būdu tiek ilgai nuo XVI šimt. taip tvirtai išsilaikęs ir prileido jo stebuklingo kilimo galimybę, kaip tai sako tradicija.

- "Views of the News" organizacija, kurioje dirba jėzuitas kun. Kenneth Baker, iš apklausinėjimų nustatė, kad 64% katalikų JAV-se da-

lyvauja Mišiose ir dažniau, ne vien sekmadieniais, o 92% dažnai eina šv. Komunijos. Beveik visas 100% pasisakė, kad tikėjimas jiems daug ką reiškia, ir 91% pabrėžė, kad katalikų mokykla yra svarbus reikalas. Apie 85% pasisakė už palikimą kunigų nevedusiais ir 87% pageidavo, kad seselės dėvėtų abitus. Minėtoji organizacija turi Savo radijo programą Catholic Views Broadcasts, Inc.

- JAV-se auga perskyrų skaičius. Pvz. Cook apskrity 1978 m. buvo 45.759 vedybos ir 29.790 perskyrų.

- Vašingtone 1979 m. rugsėjo 26-29 d. vyko vadinami Tarptautiniai Sacharovo apklausinėjimai, kuriuose pasmerkta prievarta Sovietų Sąjungoje. Pats dr. Sacharovas atsiuntė raštą, smerkiantį totalitarizmo plitimą, veidmainišką kastų sistemą Sovietų Sąjungoje, reišiantį padėką tiems vakaruose gyvenantiems asmenims, kurie stengiasi kovoti prieš neteisėbės aukas Sovietų Sąjungoje ir Rytų Europoje. Išvardindamas ypatingai skriaudžiamus Sovietų Sąjungoje, paminėjo ir lietuvi Petkų.

- Jonui Pauliui II atvykus į Čikagą, čia su vietiniais susidarė apie 13.000 laikraštinių ir radijo bei televizijos darbuotojų, kurie rūpestingai informavo apie popiežiaus apsilankymą. Grant Parke aukotose šv. Mišiose dalyvavo ne tik šimtai tūkstančių katalikų, bet ir protestantų, žydų ir visokių kitokių tikybių delegacijos. Čikagos miesto mokykla, daugelis įstaigų ir įmonių buvo uždarytos, kad kuo daugiau žmonių galėtų dalyvauti popiežiaus sutikime. Laikraščiai, televizija, radijas skyrė ypatingai daug vietos informacijoms apie popiežiaus atsilankymą.

- Popiežiaus Jono Pauliaus II kalba Jungtinėse Tautose buvo su dėmesiu išklaudyta, ištiesai perduota televizijos tinklais ir tekstas išspausdintas laikraščiuose. Popiežius ypač pabrėžė žmogaus teises, laisvės reikalą, prašydamas, kad Jungtinės Tautos būtų visuomet forumas, tribūna, kur visos žmogaus problemos būtų teisingai sprendžiamos. Apgailestavo, kad net pati Žmogaus teisių deklaracija kai kur buvo užgožta politinių interesų. Ypač skatino energingai veikti, kad būtų panaikinti karai. Skatino daugiau dėmesio kreipti į dvasines vertybes ir į moralės ugdymą. Ragino sudaryti sąlygas, kad kiekviena tauta galėtų džiaugtis savo istorinėmis tradicijomis ir laisvai ugdyti savo kultūrą.

J. Pr.

“LAIŠKU LIETUVIAMS” KONKURSAS

Ateinančių metų pradžioje švenčiame “Laiškų lietuviams” 30 metų sukaktį. Sukaktuvinių metų proga skelbiame dvidešimt pirmąjį straipsnio konkursą. Konkurso temos: 1. Laišku lietuviams” vieta mūsų spaudoje; 2. Kaip aš suprantu tikėjimą; 3. Mišrių šeimų klausimas. Mišri šeima gali būti tautiniu, religiniu, o taip pat ir kultūriniu atžvilgiu.

Rašinys turi būti ne ilgesnis kaip 3000 žodžių, pasirašytas slapyvardžiu ir, įdėjus savo tikrąją pavardę, adresą bei telefoną į atskirą vokelį, atsiųstas redakcijai iki 1980 m. kovo mėn. 1 dienos. Tas pats asmuo gali rašyti visomis trimis temomis. Už geriausių rašinius skiriamos 4 premijos: I — 150 dol. (mecenatai dr. Milda ir Stasys Budriai), II — 100 dol. (mecenatai Bronė ir Jonas Veselkai), III — 75 dol. (mecenatas Vytautas Vizgirda), IV — 50 dol. (mecenatė Stefanija Rudokienė).

Premijos bus įteiktos “Laiškų lietuviams” iškilmingos vakariinės metu balandžio mėn. 13 d. Jaunimo Centre.

ADMINISTRACIJOS PRANEŠIMAS

Skaitytojų patogumui administracija laikosi tokios tvarkos: žurnalo prenumerata kiekvienam pratęsiama automatiškai, nebent iš anksto būtų pranešta, kad skaitytojas toliau nebenori gauti žurnalo. Už šių ir ankstyvesniųjų metų žurnalo siuntinėjimą neužsimokėjusieji yra prašomi kaip galima greičiau tai padaryti. Taip pat pageidaujama, kad už ateinančius metus būtų mokama metų pradžioje. Siunčiant prenumeratos mokesťį yra daug saugiau naudoti čekius ar “money order”. Jau yra buvę atvejų, kad, siunčiant grynais, nei laiškas, nei pinigai administracijos nepasiekdavo. Čekius prašome rašyti “Laiškai lietuviams” arba “Letters to Lithuanians” vardu. Metams — 8 dol.

ATSIŪSTA PAMINĖTI

Antanas Rubšys. RAKTAS Į NAUJĄJĮ TESTAMENTA. II dalis. Bendrija: organizacija. “Krikščionis gyvenime” leidinys nr. 17. Kieti viršeliai, 424 psl., kaina 9 dol., prenumeratoriams — 6,75 dol.

Birutė Vilkutaitytė-Gedvilienė. TIKRASIS KETURAKIS IR JO RAŠTAI. Išleido Keturakio dukros ir sūnūs Klevelande 1979 m. 322 psl., kaina nepažymėta. Knygoje įrodoma, kad tikrasis komedijos “Amerika pirtyje” autorius yra Juozas Vilkutaitis-Keturakis.

SANTARA - ŠVIESA. 25 metų sukaktuvinis leidinys. Atsakomingas redaktorius Valdas V. Adamkus. Išleido Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas 1979 m. Kieti viršeliai, 159 psl., kaina 6 dol. J. Burkus. ARTI TIKSLO. “Sūdovos” leidinys, 809 Ramble St., Hot Springs, AR 71901. 256 psl., kaina 6 dol. (Žiūr. recenziją šiame numeryje).

LAIŠKAI LIETUVIAMS — Tėvų Jėzuitų leidžiamas religinės ir tautinės kultūros mėnesinis žurnalas. Redaktorius — Juozas Vaišnys, S.J. Redaktoriaus pavaduotojas — Antanas Saulaitis, S.J. Redakcijos nariai: Danutė Bindokienė, Algirdas Grigaitis, Vytautas Kasniūnas, Kristina Parėštytė, Nijolė Užubalienė, Danutė ir Gediminas Vakariai. Administratorė — Aleksandra Likanderienė. Viršelis ir skyrių vinjetės — Vilijos Eivaitės. Adresas: 2345 W. 56th Street, Chicago, IL 60636. Telefonas 737-8400. Nek. Prasidėjimo Šv. Marijos Seserų spaustuvė, Putnam, CT 06260. Metinė prenumerata — 8 dol., atskiras numeris — 80 centų.